

ראשית דרכו של רבי שלמה מקארלין בוהלין ובגליציה*

מבוא:

בראשית שנת תקמ"ז-1787 עבר רבי שלמה מקארלין להתגורר בלודמיר שבמערב ווהלין סמוך לגבול גליציה המזרחית. לאחר שבשנת תקמ"ו-1786 גורש מקרלין,² בגבור רדיפתם³ של 'המתנגדים' שנאבקו נגד החסידים בכלל וצדיקי החסידים בפינסק ובקארלין בפרט. גל זה של רדיפות החל בשנת תקמ"א⁴ ונמשך לאורך התקופה ששיאו באגרת⁵ ששלחו קהל וילנא לקהל פינסק בתמוז תקמ"ד בדבר העברת רבי לוי יצחק מברדיטשוב שכיהן אז כרבה של פינסק, הם מזהירים "בחרם חמור על כבוד רמפכ"ת להרים העטרה מאת הרב הנ"ל אב"ד דקהילתכם ואל יורה ואל ידין, ולקחת מאתו שבט המושל ומקל עוז, כלה גרש יגרשו אותו", וחציהם מופנים גם אל החסידים קארלין הסמוכה ואל רבי שלמה מקארלין בראשם: "ולכהריז קול ברמה בקהילתכם ובק"ק קארלין ובגליל הסרים למשמעתם, החרמות ושמות נוראים לבל יתנהג שום אדם מנהג הזה... ולפרט את המוקצים⁶ שבהם בשמם ובמעשיהם... המכנים עצמם בשם רבי וראש... בקהלתם ובק"ק קארלין ובשאר קהילות הסרים למשמעתם ולעקר ולשרש אותם...".

כעבור שנה, בתמוז תקמ"ה⁷, עזב רבי לוי יצחק את מקום רבנותו פינסק, ועבר לברדיטשוב שבמרכז ווהלין, ונראה כי בעקבותיו עזב באותה תקופה גם רש"ק את קארלין ועבר למערב ווהלין לעיר לודמיר, על גבולה של גליציה

* תודה למכון 'עד הנה' לחקר יהדות גליציה שתמכה בכתיבת מאמר זה.

¹ זאת לאחר פטירתו של רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, כ"ה באלול ה'תקמ"ו; שמאז תקל"ג-1773 עם פטירתו של 'המגיד' ממעזריטש, נסע אליו רש"ק כתלמיד לרבו. על כך ראה להלן?

² התאריך שקבעו חוקרי התולדות שכבר בשנת תקמ"ד היה רש"ק בלודמיר, בהתבסס על הסכמתו שניתנה לספר הק' "כתר שם טוב" בה הוא חותם "הק' שלמה מקארלין ולע"ע בק"ק לאדמיר" היא בטעות יסודה, ונובעת מכך שקבעו בטעות כי הספר כש"ט נדפס לראשונה בשנת תקמ"ד (כבר הוכחנו זאת בקובץ באו"י י' ניסן-אייר תשמ"ז), הספר כש"ט נדפס לראשונה בזאלקווא בשנת תקנ"ד (לפרט וא"ת יקר' ת'פארת גדול'תו' [תקנ"ד]), לאחר הסתלקותו של רש"ק, וכנראה שהסתמכו בזה על "אוצר הספרים" של בן יעקב שבטעות מביא את שנת ההדפסה הראשונה של כש"ט בשנת תקמ"ד. (בפרט-השנה טעו ולא הדגישו את י' של יקר', והפרט עולה תקמ"ד (במקום תקנ"ד). כנראה מכאן שנת הדפוס תקמ"ד ברשימות ספרים שונות). זאת ועוד, במפקד תושבי קארלין שנערך ביום י"ב שבט תקמ"ד מופיע שמו הקדוש של רש"ק ובני משפחתו במס' 76 של רשימת תושבים המסוגלים לשלם מסים, (קובץ בית אהרן וישראל נג עמ' קעג)

³ ב"דברי אהרן", ירושלים תשכ"ב, עמ' רס"ג מובא כי הסיבה שעבר מקארלין ללודמיר הוא "מפאת גזירת המלבושים" אך לא ידועה גזירת מלבושים באותה תקופה, "גזירת המלבושים" ניתנה רק בתחילת שנות ת"ר. מסתבר יותר כי הסיבה הייתה כפי שמובא שם בהמשך בסוגריים: "או כפי שכותבים אחרים מחמת הרדיפות".

⁴ הרדיפות נגד החסידים התעצמו בשנת תקמ"א, נמשכו והתגברו בשנת תקמ"ד, כשחוד הרדיפות מופנה נגד הצדיקים בליטא רבי לוי יצחק בפינסק, רש"ק בקארלין ורבי חיים חייקא באמזור. על תהליך זה של התגברות הרדיפות בשנים אלו אנו עומדים מתוך הכתבים ששרדו מאותם שנים: חרם וילנא מחודש אב תקמ"א, קול קורא של קהל וילנא נגד החסידים מאותו חודש, וכרוזי החרמים שיצאו מיריד זלעווע כעבור חודש, דהיינו בחודש אלול תקמ"א שכללו: כרוז-חרם של קהל גרודנא, כרוז-חרם של קהל פינסק, (יש להעיר כי ניכר מתוך הכרוז של "רוזני ונגידי פינסק" שהשתתפו באותו יריד, שאנוסים היו על ידי שליחי קהל וילנא להצטרף אליהם ולכתוב "כרוז-חרם", שכל כולו מנוסח יחסית במתינות מבלי לפגוע בחסידים, ובעיקר הוא מפנה קריאה "ראוי ונכון ליראים ושלמים לאמור איש אל רעהו חזק ונתחזק, להחזיר עטרה ליושנה, שלא יתפרדו איש מעל רעהו, רק להיות חברים כאיש אחד ואחדותו של עולם כמקדם ומאז" בניגוד בולט לכרוזי-חרם אחרים שיצאו אז, שהם בוטים ביותר) כרוז-חרם של רבי אברהם קאצינלבוויגן רבה של בריסק, כרוז-חרם של ראשי קהל סלוצק, ושיאה באגרת רבי אברהם קאצינלבוויגן ל מברדיטשוב בשנת תקמ"ד, ובאגרת קהל וילנא לקהל פינסק מיום ו' תמוז תקמ"ד (בהטפה על אוזלת ידיהם ושעד עתה, "אנשי קהילתכם לא הטו אוזנם וסגרו דלתי העיניים...)) בדרישה מפורשת לגרש את רבי לוי יצחק מברדיטשוב מכס הרבנות בפינסק ואת רש"ק מהנהגת החסידים בקארלין.

⁵ מ. וילנסקי, חסידים ומתנגדים, ירושלים תש"ל, כרך א', עמ' 132. בעקבות הטעות של חוקרי התולדות שקבעו כי בשנת תקמ"ד כבר היה רש"ק בלודמיר, לא הבחינו אלה כי באגרת קהל וילנא לקהל פינסק מופנים גם חיצים על רש"ק בקארלין.

⁶ על-פי ספרי, במדבר, בהעלותך עה"פ וישמע ה' רבי שמעון בן מנסיא אומר.... "במוקצים שבהם - בגדולים שבהם...".

⁷ רבי לוי יצחק עזב את פינסק בשבוע שבין י"ח תמוז לבין כ"ה תמוז תקמ"ה, כפי שהוכיח זאת הרב חיים ליברמן ז"ל במאמרו "סדר הרבנות של רבי לוי יצחק מברדיטשוב" המובא ב"אהל רחל" (ניו-יורק, תש"ם, עמ' 67), כי בהסכמתו לספר "הלכה

באותה תקופה מקבילה של שנות תקמ"א-ו נעשו על-ידי החסידים ברייסן (רוסיה הלבנה), שרבים מהם היו מקושרים אל רש"ק, ניסיונות, כדי להצילו מרודפיו בקארלין שבליטא, ולהביאו להשתקע בעיר ביישנקוביץ להנהיג את החסידים ברייסן. פעולה שבסופה לא צלחה עקב חילוקי דעות בשיטת החסידות, ובשנת תקמ"ו הסתיימו ניסיונות החסידים וההנהגה עברה ברייסן לידי רבי שניאור זלמן מלאדי⁸. ואז⁹ נפלה ההחלטה לעבור ללודמיר שבמערב ווהלין.

מלכתחילה היה נראה כי היציאה מקארלין היא זמנית, עד יעבור זעם, וכך אנו למדים מחתימתו של רש"ק על הסכמתו לספר "כתר שם טוב"¹⁰. "הק' שלמה מקארלין ולע"ע בק"ק לאדמיר". גם רבי לוי יצחק מברדיטשוב לא נואש במשך שנים מלחזור אל מקום רבנותו בפנינסק כפי שמתברר מחתימתו על ספר "מאיר נתיבים"¹¹ מיום ד' אייר תקנ"א "אב"ד ור"מ דק"ק פינסק והגליל ולע"ע אב"ד בק"ק בארדיטשוב".

הן רייסן והן ווהלין לא היו לגמרי מחוץ לטווח שליטתם של הנאבקים בחסידות¹². ברם, נראה כי השפעתם שם, באותו גל של חרמים בשנים הנ"ל הייתה מועטת ביחס לליטא. אך מדוע נבחר דווקא מחוז מערב ווהלין כמקום מושבו של רש"ק? בניגוד לרייסן, ששם היו מובנים למדי הנסיונות שנעשו על-ידי החסידים להביא את רש"ק אליהם, כי מאז עליית הצדיקים, רבי מנדל מויטבסק ורבי אברהם מקאליסק מנהיגי החסידים ברייסן, לארץ ישראל בשנת תקל"ז, הורגש שם חסרונו של צדיק שבכוחו להנהיג את עדת החסידים ברייסן, ומשתוקקים היו רבים מהחסידים להנהגתו של רש"ק¹³, דבר שלא קרה כמוהו במרחבי מערב ווהלין.

אמנם קיימות מסורות על העיר לודמיר שדווקא היא נבחרה מכל הערים באיזור, וכמקובל בין החסידים כל ביאתו להשתקע בלודמיר הייתה קשורה ברצונו הקדוש למסור את נפשו על קדושת השם¹⁴, ובטרם עבר מקארלין להתגורר בעיר זו כבר הביע רצון קדשו למסור את נפשו על קדוש השם, ועל כך סיפר פעם רבי ישראל מרוזין¹⁵ שבשעה שבאו החסידים תושבי לודמיר לבקשו שישתקע בעירם, היה דוחה אותם, עד אשר פעם ביקשוהו שוב בהיותם אצלו בל"ג בעומר, "שאל אותם בלשון בדיחותא, האיך נוהגים

פסוקה" (שקלאוו תקמ"ז) הוא חותם: "ח"י תמוז דהאי שתא לסדר ולפרט הנני נתן לו את בריתי שלום (תקמ"ה) לפ"ק פה ק"ק פינסק", ובהסכמתו לספר "כנפי יונה" (קארעץ תקמ"ו) הוא חותם: "היום יום א' כ"ה ימים לחדש תמוז דהאי שתא השמר (תקמ"ה) לפ"ק פה ק"ק בארדיטשוב". [ובאותו יום הוא בא על החתום בהסכמתו ל"חוק לישראל", חלק א בראשית, קארעץ תקמ"ה בבארדיטשוב "א' י"א ימים לחודש תמוז דהאי שתא השמר (תקמ"ה) לפ"ק". (יתכן ורמז בפרטי השנים את מאורעות הזמן) הוספות אלו בסוגריים מרובעות הם משלי].

⁸ על כך ראה בהרחבה במאמר "השפעתו של הקדוש רבי שלמה מקארלין הי"ד ברוסיה הלבנה (רייסין)" מבוא ופרקי א-ד, בקובצי בית אהרן וישראל מג-מז.

⁹ שמע שלמה פיעטרקוב תרפ"ח, חלק ב', דף ח' ע"א

¹⁰ זאלקווא תקנ"ד.

¹¹ ל רבי מאיר מרגלית, נדפס בפולנאי תקנ"א. כאב"ד פינסק ובארדיטשוב הוא מתואר גם בהסכמתו לספרו הנוסף של רבי מאיר מרגלית "סוד יכון ובוועז" שנדפס באוסטראה תקנ"ד.

¹² ידועים לנו פעולות נגד החסידים מיד לאחר התקופה שאנו דנים בו עתה (תקמ"א-תקמ"ו): ברייסן בשנת תקמ"ז שאז יצא כרוז מוהילוב, ותקנות שקלאוו, ובגלציה המזרחית יצאו בחרם קהל קראקא בשנת תקמ"ו. וילנסקי, חו"מ, כרך א, עמ' 137-153.

¹³ ראה הערה 7

¹⁴ על כך בהרחבה במאמר "על הריגתו של משיח ה' הקדוש רבי שלמה מקארלין הי"ד", ז' פרקים, קובצי בית אהרן וישראל לח-מ.

¹⁵ מגדיל ישועות, לחסיד רבי יוסף ראטה, איש אמונו של רבי ישראל מרוזין, מהדורה מכת"י, מכון שפתי צדיקים – קאפישיניטץ, ירושלים תש"נ, עמ' סו-סח. ראה גם בספרן של צדיקים, לובלין תרפ"ט, עמ' יב בערכו של רש"ק באות ב.

אצלכם בל"ג בעומר, והשיבו וספרו לו, אשר הנערים הולכים ע"פ השדה ויורו בחצים, וענה ואמר הוא הצדיק, אם כן הוא, אז מען שיסט בייא איך, וועל איך שוין קימין צי אייך.. [אם כן איפוא, אם יורים אצלכם, אבוא כבר אליכם..]" וסיים מרוזין: ושם ירו עליו חצי מות, וזאת הוטב בעיניו.....". גם אמנתם התמימה של אנשי ווהלין מצא חן בעיניו הקדושות, וכמסופר¹⁶ כי "הטעם שנסע רש"ק מקארלין ללודמיר, אמר מעצמו, ששם בוהלין המנהג ליסע על קברי צדיקים וזהו טובה גדולה בעולם האמת". אך עדיין חסר לנו רקע היסטורי שיצביע על קשרים, אם היו, בין רש"ק לבין החסידות במערב ווהלין.

בסערת הימים של רדיפה ניתוק וגלות, ובמרחק של שנים נוצרו גם הללים חסרים של רציפות תולדות החסידות, ולא פסחה על העובדה כי לאחר הסתלקות המגיד ממעזריטש בשנת תקל"ב היה נוסע רש"ק למערב ווהלין לרבי יחיאל מיכל מזלוטשוב וקבל מרותו, לפנינו שני מקורות נאמנים המעלים עובדה חשובה זו. האחד הוא החסיד רבי יוסף ראטה¹⁷ שמספר כעד ראיה ושמיעה מפי רבי ישראל מרוזין שבערב ר"ה הראשון¹⁸ לבואו לסדיגורא לאחר בריחתו מרוסיה, במעמד מיוחד ונורא הוד, סיפר על הקורות את רש"ק, ובין היתר שח: "הר' שלמה קארליניר קנה שלימות אצל א"ז המגיד מו"ה דוב בער ממעזריטש, שהיה מלמד בכפר אחד ותדיר עלה רגל למעזריטש ובשם קנה שלימות, ואחר ההסתלקות של המגיד ממעזריטש נסע להמגיד מו"ה מיכל מזלאטשוב זצ"ל... אחר ההסתלקות המגיד הצ' מו"ה מיכל מזלאטשוב ז"ל זי"ע, והצדיק מו"ה שלמה היה כבר מפורסם, נסע לה' מו"ה ברוך ממעזביז זצ"ל זי"ע...". מקור נאמן שני הוא רבי שלום מבראהין מקיודנוב¹⁹, נכד: הר"א הגדול מקארלין, רש"ק והרא"ש הגדול מסטאלין, שהיה מבעלי שמועה והעלה מתולדות זקניו הצדיקים הקדושים, הכותב: "זקני הק' והנורא מו"ה שלמה הלוי ז"ל מקארלין היה מתלמידים החשובים של המגיד הק' ממעזריטש, גם היה תלמיד הק' ר' מיכל מזלאטשוב ז"ל...".

בשנת תקל"ג לאחר הסתלקותו של המגיד ממעזריטש ערך רש"ק נסיעה ראשונה לרבי מיכל מזלוטשוב, וסיפר²⁰ מרוזין: "והנסיעה כך היתה, יונגע לייט האבין גידינגען א בויעד, האבין זיין איהם גיזעצט א

¹⁶ כתבי ר"י שו"ב עמ' רפ"ג. טעם זה נדפס ב"בית אהרן" בדף קנ"ז ע"ג ש האדמוה"ז אמר לבנו האדמוה"צ טרם נסיעתו לדרכו, שבה באמצע הנסיעה בהיותו במלינאוו שבוהלין נסתלק לשמי רום: "על הציון הקדוש של אא"ז הקדוש.. מקארלין... יש לקנן ולפרש הפ' דרכי ציון המה אבלות מבלי באי מועד, שהדרכים של אותו הציון המה אבלות מבלי באי מועד, ולא כן ציוני הצדיקים שהם במדינת וואהלין שרבים משתטחים עליהם בתפלה ותחנונים לפני השי"ת, כך אמר לי בפיו הקדוש, והבנתי מדבריו הקדושים שהתפלל ע"ז לעת מצוא שיהיה בוואהלין, וכך הועילה לו תפלתו...". ראה על כך גם בברכת אהרן, מהדורת תש"נ עמ' רל"ט.

¹⁷ מגדיל ישועות, עמ' סד.

¹⁸ תאריך הגעתו של רבי ישראל מרוזין לסדיגורא, לאחר שנות מאסרו ונדודיו, אינו ברור כל צרכו. יש שמציינים את שנת תר"א ואחרים את תר"ב. אולי מעצם השיחה שנסבה רק על רש"ק וש מרוזין הקדישו כולו בערב ראש השנה הראשון לבואו לסדיגורא, בשעה ש"הצה"ק הולך אנה ואנה מכותל מזרח לכותל מערב וקרן אור פניו כאש אוכלת" כעדותו של החסיד בן-ביתו, מתאימה ליום ד' בשבוע, כפי שנאמר בשמו הקדוש: "איך פארגין זיך ניט צו רעדן פון קארלינער נאר איין מאל אין וואך, מיטוואך" [איני מרשה לעצמי לשוחח מרבי שלמה מקארלין רק פעם אחת בשבוע, ביום ד'] (סיפורי הרמ"ח, בני ברק תשמ"ט, עמ' לו) (דברים זהים נאמרו על ידי רבותינו הקדושים ראה בקובץ באו"י נב עמ' קלא). יום ד' בשבוע הוא יום מובהר אצל צדיקי בית רוזין, ובשנת תר"א חל ער"ה של תר"ב - ביום ד'. על יום ד' בשבוע כיום מובהר ראה משכנות הרועים, להרב דוב בער רבינוביץ, ירושלים תדש"ם, עמ' קלא.

¹⁹ בספרו דברי שלום, ווילנא תרמ"ב, בהקדמה, עמ' 12.

²⁰ ראה הערה 16, סיפור זה נמצא מפורט יותר בכתבי חסידים (כתבי ר"י שו"ב עמ' רפא-ב אות ה) כפי ששמעוהו מפי רבי משה מקאברין: "אחרי הסתלקות המגיד זצ"ל הסתופפו רבים בצל רבינו מוהר"ש.. ולא רצה בשום אופן לקבל עליו עול ההתמנות, משפלותו וענוותו הגדולה, אך מאשר רבים אלצוהו, התיישב בדעתו שיסע לרב אחד איש אלקים אשר ממש רוח"ק שורה עליו, והוא יגלה.. ובפניו יענה שאינו ראוי לזה, ועלה בדעתו שיסע ל רבי מיכל מזלאטשוב, כי שמע אז שאצלו ריה"ק **בנגלה**.. אך לקח עמו את רבי מאנעלע, [זודו של רבי אהרן הגדול] ואמר [על כך] ב' טעמים: בנוסח אחד אמר שקיבל אותו עמו שישמע מה שיאמר עליו, כי אם לא יהיה איש שמה לא יאמינו לו מה שיאמר משמו. ונוסח אחר ה' שקיבל אותו ביראתו שלא ירך לבבו מאוד ויפול בדעתו, לפי שבוודאי יבזהו מאוד... ב' הנוסחאות שמעתי מאדמו"ר מקוברין.. וכאשר בא לשם קירב אותו הרב רבי מיכל מאוד והי' אצלו שבת, אחרי שבת באו אליו בני הרב הצדיקים... לבקשו שישבות בשם עוד שבת,

קעגין, און זיין זענען גיזעסין אויבען [אברכים שכרו עגלה מסוככת, אותו הושיבו נגדם והם ישבו בראש], וכאשר באו יחד לפני המגיד מו"ה מיכל ז"ל, נתן לר' שלמה קארליניר שלום ולהם לא נתן, ואמר לר' שלמה עד מתי תהיה בנסתר, בא עת זמן שתתגלו לעיני כל, יכולים אתם לעבוד את ד' בנגלה ג"כ, ויהי כאשר שמעו היונגע לייט את הדברים האלה אשר יצאו מפי המגיד מו"ה מיכל ז"ע האבין זיין איהם בחזרה לביתם גיזעטצט אויבען, אין זיין האבין זיך גישטעלט אויף דיא שטאגיס [בחזרה לביתם הושיבוהו בראש והם עמדו על דופני העגלה] [בזה"ל שמעתי מפי הקדוש], ומאז והלאה נתגלה לכל העולם...

מאז, כך נראה, היה עורך נסיעות למערב ווהלין לרבו הק' רבי מיכל שהיה גר ביאמפאלי עד להסתלקותו בשנת תקמ"א²¹. ואולי גם לאחריה²², נראה כי בתקופה זו התקרבו אליו חסידים כמו רבי אורי מסטרליסק שהתקרב בעת ביקורו בלבוב של רש"ק בשנת תקל"ח בערך²³.

אמר להם לכו שאלו לאביכם, אך בתנאי שיאמרו לו הלשון... כי חשב בדעתו שבפניו לא רצה לומר לו שיבייש[ו]... וכאשר באו לשאל מאביהם ענה הרב זצ"ל ואמר: איש שכל העולמות העליונים והתחתונים תלויים במעשיו ובמחשבותיו הק' אולי וועט אים עפעס רודערין דא איין תנועה... וועט זיך רודערין כל העולמות, [אולי יטרידו משהו בכאן תנועה אחת... ויטרדו מכך כל העולמות] ואיך ארהיב בנפשי לבקשו על שבת. מיד הלכו ואמרו להרב [רש"ק הי"ד] מה שאמר עליו, מיד רץ הרב מקארלין לרבי מיכל והתחיל להתמרמר מאוד עליו, ואמר מה אתם רוצים ממני אז איר זאלט קאנען זאגן אוינע דיבורים – איז שוין דא אויך קיין אמת גיטא [שאתם יכולים לומר דיבורים כאלה, אזי גם כאן לא נמצא האמת]. ענה הרב רבי מיכל ז"ל בזה"ל מיין ליבער רבי שלמה, איהר ווילט זיצן אין איין קליין שטיבעלע אין דינען השי"ת אליין, עס איז אלעס כדאי אזוי ווייט ציא גיין אין בלאטע (והראה עד צווארו) אין אזוי ווייט אין נאך ווייטער – אביא ארויס נעמען איין אידישער נשמה פון בלאטע... [אהובי רבי שלמה, אתם רוצים לשבת בבית קטן ולעבוד לבד את השי"ת, הכל כדאי ללכת כה רחוק (עמוק) בביצה, וכה רחוק, ויותר מכך, ובלבד להוציא נשמה יהודית מהביצה]...". וראה בקובץ באו"י נב עמ' קלז-ט.

יתכן כי הסיפור המובא בברכת אהרן עמ' ט סיפור התקרבותו על-ידי רבי מנלי למגיד ממעזריטש, וכן הוא בסיפורים יקרים מהר"מ מידנר בכת"י אות כא, הוחלפו בטעות המגיד מזלוטשוב בהמגיד ממעזריטש. ראה בקובץ באו"י נב עמ' קלב ובהערה 10.

²¹ ידוע בין החסידים כי רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב הסתלק בזמן מנחה, ראה על כך בנתיב מצותיך, ל רבי יצחק אייזיק מקאמרנא, נתיב אמונה, שביל ג' אות כה: "כי פתאום בסעודה שלישית נסתלק בעת הלכו אנה ואנה בדביקות נפלא בחדר שלו ואמר בהאי ציון אסתלק משה... ויצאה נשמתו הק'...", וראה גם בספר קדושת אהרן ל רבי אהרן מסדיגורא, ורשא תרע"ג, פר' שלח דף ס עב.

על שנת הסתלקותו של מזלוטשוב ראה בספר מים רבים, לרבי נתן נטע הכהן רבה של קאליביעל, ווארשא תרנ"ט, במגילת יוחסין: "יום הילולא של רבינו הקדוש. כ"ה אלול תקמ"ב בש"ק בזמן מנחה, מנ"כ ביאמפאלא, ועל מצבתו נרשם שנת וקמת ועלית אל המקום (כן כתבו לי נכדיו משם) אמנם המעיין בקביעות דשנת תקמ"ו יראה מבואר כי ש"ק פ' נצבים הי' כ"ג אלול. אמנם בשנת תקמ"א הי' ש"ק כ"ה אלול, ובודאי הכוונה קמת עם הכולל האות, היינו בשנת תקמ"א. וגם... כי... הגה"ק בעל עץ הדעת [רבי עזריאל מייזליש] נפטר כ"ה כסליו שנת תקמ"ו... המספיד את רבינו הקדוש ר"ר מיכל זצלה"ה, כאשר העתקתי... מספרו הנ"ל".

²² הסיפור על רבי אהרן הגדול מקארלין המובא בקהל חסידים החדש (לבוב תרס"ב) עמ' 31 שהיה בפשמישל [Przemysl, גליציה] בביתו של רבי יצחק אייזיק שוחט בכפר זורביץ בעל רזא מהימנא, אותיות דר' יצחק ועוד, ונסתלק בעת ההיא, (ראה על כך במאמר "עניני שחיטה במשנת קארלין-סטאלין" קובץ באו"י כה עמ' קכט ואילך) אין לו סימוכין, כי הנ"ל הסתלק בכ"א אייר תקמ"ג, זמן רב אחר הסתלקותו של הר"א הגדול בי"ט ניסן תקל"ב, ומסתבר יותר שהסיפור היה עם רש"ק שהיה עורך נסיעותיו לאזור זה. ומכאן שייחסתי בטעות למסעותיו הארוכות של הר"א הגדול מקארלין עד לגליציה (ראה קובץ באו"י מג עמ' קע ובהערה 5).

²³ בתקופת התקרבותו לרש"ק התגורר הר"א מסטרליסק בלבוב, כפי שאנו למדים מתוך העובדות הקשורות באותה תקופה, אשתו הרבנית היתה אז משרתת בביתו של הגאון הצדיק רבי נפתלי הירץ סוחיסטאווער זצ"ל הנקרא דער שווארצער מגיד בלבוב [נראה כי הוא זה שהסכים ביום ו' אב תקצ"ג בלבוב על ספר שפתי צדיקים, ובה הסכמה על דפוס מסכת עירובין מיום ה' כסלו תקצ"ו בלבוב] (אמרי קודש השלם, אור עולם, עמ' נד) וראה בשמע שלמה, חלק ב, דף ט ע"ב, אות מב, סיפור התקרבותו אל רש"ק: "ר' אורי זצוק"ל מסטרעליסק, הי' דר אחר הנשואין שלו בעיר לבוב, והנה ביקש לו רבי, ולא ידע אל מי לפנות... והנה בפעם בפעם באו לבובה איזה צדיקים, והי' אצלם הרב ר' אורי, ולא נתחבר להם, פ"א בא לשם ר' שלמה מקארלין זצוק"ל, ולא נודע מזה להרב ר' אורי רק בעת נסעו משם, ויהי כבוא אליו כבר מצא את מרכבתו נוסעת משם, וירץ אחריו כחצי וויארסט מחוץ לעיר, ובראותו שהמרכבה מתרחקת בכל פעם יותר ויותר, ואפס כחו לרוץ אחרי, נשאר על עמדו,

רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, שהיה תלמידם של הבעש"ט והמגיד ממעזריטש, היתה הנהגתו פרוסה בכל מרחבי מערב ווהלין וגלציה המזרחית, כולם השכימו לפתחו והסתופפו בצילו. רובם ככולם מצדיקי השושלות באזור נמנים על תלמידיו המובהקים.²⁴ מפורסם בין הצדיקים למופת הדור, ושם מופתיו ונפלאות היה גדול כל כך, עד שלאחרי הסתלקותו רישומו היה ניכר אפילו בחפציו הקדושים שבכוחם לחולל פלאות.²⁵ צדיקי הדור קיבלו ממנו הנהגה זו של "ענין המופתים". כך ידוע כי רבי שניאור זלמן מלאדי קיבל ממנו כמה ענינים ובתוכם "גם ענין המופתים קבל מהר"ר מיכל, כי רבינו אמר שבבית הה"מ [ממעזריטש] היו שואבין רוח"ק בהין (בל"א עמער וויס) והמופתים היו מונחים תחת הספסלים ולא הי' פנאי לשחות ולהגביהם, אך כשישב על כסא קדשו ראה שלהיות רבי צריך גם מופתים ואז הי' הר"ר מיכל עדיין בחיים חיותו, וקבל זה ממנו...²⁶ תלמידו המובהק רבי מרדכי מנעסכ"ז היה כרבו רבי מיכל מפורסם בדורו כבעל מופת מופלא ביותר²⁷, וכנראה שגם הוא קיבל מרבו את "ענין המופתים".

ויצעק בכל כחו, ותעמוד המרכבה, ויהי כבוא אליו ונתן לו שלום, משכו ר' שלמה אליו, ולקחו למרכבתו, וצווה לנסוע, ונסע עמו לקארלין, ויהי שם שבע שנים, והנה אשת הרב ר' אורי לא ידעה היכן בעלה... ודפקה על דלתי הרבנים, מיראתה שלא תתענג לעולם, פעם אירע שסוחר אחד מלבוב נסע לרגלי מסחרו סביבות עיר קארלין, ומה נשתומם בראותו את הרב ר' אורי יושב בבית מדרשו של... ויהי כבוא הסוחר לביתו, וילך אל הרב אב"ד דשם, וישלח הרב מכתב אל מקארלין, מעגמת נפשה ויראתה של אשת הרב ר' אורי... וזה הי' אחרי ככלות שבע שנים הנ"ל, ויקרא ר' שלמה את הרב ר' אורי והראה לו המכתב, ויצו עליו שיסע תיכף לביתו, וכן עשה... ובהיותו שם חודש ימים, התנצל עצמו לפני אשתו, שעוד מהכרח לו להיות עוד אצל רבו, להשלים את נפשו, וביקש אותה להרשותו ליסע שוב לקארלין והסכימה לו... ונסע שוב קארלינה, והי' שם עוד שבע שנים אחרות... לפי סיפור זה יוצא, כי הר"א מסטרליסק התקרב לרבו רש"ק בערך בשנת תקל"ח, בעת ביקורו בלבוב, ונסע עמו לקארלין שבליטא (נסיעה ארוכה מאד, שאולי עליה הוא מתכוון בעת שאמר את המובא באמרי קודש השלם, ירושלים תשכ"ט, עמ' טו אות מב: "שיש ליסע לצדיק אמת אפי' אלפיים פרסאות ולבטל בהליכתו ובחזירתו מתורה ותפלה, והכל כדי דיבור אחד של אמת אשר ישמע מפי צדיק אמת", וראה בקובץ באו"י מג עמ' קעד ובהערה 26), שם שהה עד שנת תקמ"ו, שאז חזר לביתו בלבוב, מקביל לתקופה שרש"ק עקר מקארלין ללודמיר, ואחר כך חסה בצילו עוד שבע שנים.

²⁴ ראה רשימת תלמידיו הקדושים בס' מים רבים, לרבי נתן נטע הכהן מקאלביעל, ווארשא תרנ"ט, עמ' 136 בין המפורסמים שבהם שהקימו שושלות באזור: רבי ארון לייב מפרימשלאן, רבי מרדכי מנסכ"ז, רבי משולם פייבוש מזבארז, ורבי הירש ליב מאליק ועוד.

²⁵ "בשם מנעסכ"ז זצ"ל זי"ע שאמר שבהכלי שנתן לו רבו הרבי ר' מיכל זצ"ל זי"ע בזו הכלי יש לי כח לעשות ניסים ונפלאות, על ידי שהיה מפרר מעט אבק מהכלי הזה ונתן להחולים לשנות, ואמר שאם רבו היה נותן לו השלחן אשר יש עליו היה ביכולת להחיות מתים...". דברי בינה, ביאלה, פרשת כי תבא דף מז ע"ב ושם בפסח דף ט"ו ע"ב. "שמעתי מאיש מהימן מאוד מנכדי רבינו הגה"ק בעל חידושי הרי"ם זצ"ל ששמע בעצמו מזקינו הגה"ק הנ"ל שאמר בשם הה"ק ר"מ מנעסכ"ז זצלה"ה שהחי' את המת בהכלי ששתה בו טייה רבו רבינו הקדוש המגיד רי"מ זצוקלה"ה מזלאטשוב... מים רבים עמ' 141. "וואמר הנעסכ"ז [לבניו הקדושים של המגיד מזלוטשוב] הלא אילו היה אצלי שולחן רבי אביכם זצוקלה"ה הייתי גורד זה ממנו, ויקח סכין ויגרור זה מהשלחן לעיניהם... זכרון טוב, פיעטרקוב תרנ"ב, מאמר סיום בטוב, עמ' 101. "דעם זלוטשובער'ס לולקע איז געווען אין סטולין, אזא ליינגע און א שווארצע, דער סטוליער אז ער האט אמאל געדארפט פראווען איז ער צו געגאנגען און האט א קוק געטאן אויף דעם, וסיפר: דער טאטע פלעגט זיך מיט דעם אמאל א שפיל טאן" [המקטרת של מזלוטשוב היתה "ב"אוצר" בסטאלין, כזו ארוכה ושחורה, הרא"ש הגדול מסטאלין כשהיה צריך לפעול ישועה, היה ניגש ומביט עליה, וסיפר: אבא (אור ישראל) היה לפעמים משחק עמה] כתבי קודש, הוצאת כ"ק אדמו"ר שליט"א, חלק א, עמ' נ. – על כח החפצים של צדיקים לפעול ישועות ראה במבוא לפרקי המאמר: "על האוצר שבחצר הקודש בסטאלין", קובץ באו"י סב עמ' קמה ואילך.

²⁶ בית רבי, ברדיטשוב [תרס"ב], חלק א. דף ג עמ' ב. וראה עוד בענין זה ב"לקוטי ספורים" עמ' מב אות יג.
²⁷ בנו רבי יצחק מנסכ"ז העיד: "הנה על כל הנוראות והנפלאות שידענו שעשה אבא זלה"ה אותות ומופתים ושהחיה מתים בפה נסכ"ז... זכרון טוב, עמ' 18 אות כ"ז. "ובבואו לנעסכ"ז הנה כמו שלשה שנים הראה בעולם מופתים בשמים וארץ נוראים מאד, בכל הארץ יצא קום, לחיות מתים ולרפא חולים... רשפי אש, פיעטרקוב תרס"ז, לקוטי שבחי מוהר"מ זלה"ה עמ' 6 ועיי"ש עמ' 10: "...שהמופת הראשון שלו בנעסכ"ז היה... ובזכרון טוב עמ' 99 "שהמופת הראשון שלו בנעסכ"ז היה... ושם באות ב "הנה כמו שלשה שנים הראה בעולם מופתים בשמים וארץ נוראים מאד בכל הארץ יצא קום להחיות מתים ולרפא חולים ולהתיר עגונות...". ושם בעמ' 101 באות ט: "כאשר נשמע בעולם פרסום מופתי הנעסכ"ז, וכל באי עולם חרדו

רש"ק היה מפורסם למופת הדור והדרו, ובכוחו הקדוש חולל נפלאות עד אשר בגינם כונה "בעל שם טוב קטן" כדברי תלמידו רבי אורי מסטרעליסק שאמר: "שלמורו רבי שלמה מקארלין ז"ל, היו קורין, בעל שם טוב קטן, ע"י מופתים הרבה אשר פעל לעשות"²⁸ ותלמידו רבי מרדכי מלעכוויטש היה נוהג לומר: "הצדיקים אמרו על המרש"ק שהוא בעל שם טוב קטן, ואני אומר שהוא בעל שם גדול ער איז דער גאנצער בעל שם"²⁹, וכדברי עדותו של ה"צמח צדק" מליובאוויטש: "כשהי' הרב הצדיק מה"ר שלמה מקארלין ברייסין, הרעיש את העולם במופתים"³⁰, ומזה יובן הדיבור ששמעתי אומרים שאמר אדמו"ר [בעה"ת והשו"ע] נ"ע על הצדיק ר' שלמה קארלינער נ"ע שהיו מרעישים העולם ממנו ומופתיו...³¹ לא בהנמנע כי כתלמידים אחרים גם רש"ק קיבל את "ענין המופתים" מרבו רבי מיכל .

פרט חשוב זה ש רבי מיכל מזלאטשוב היה רבו של רש"ק כמעט ונשכח מכותבי תולדות החסידות הקרלינית³². הידיעות על מסכת קשריו של רש"ק עם רבו רבי מיכל מזלוטשוב נחוצות לנו גם כדי להבין מדוע נבחרה מערב ווהלין כדי לשמש אכסניה ל רש"ק. נראה כי לאחר הסתלקותו של רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, בשלהי שנת תקמ"א, היה ניכר חסרונו כל-כך גם בגלל היותו מופת הדור שהושיע רבים. קשיי החיים ונטל הפרנסה בוואלין היה כבד מאד³³ כחסידי רייסן שעתרו מרש"ק שיבוא לגור בקרבם כדי לכלכלם ברוח ובגשם³⁴, כך גם ביקשו החסידים במערב ווהלין להביא אליהם צדיק נשגב ומופת הדור שימלא את החלל שנוצר, שבנוסף לדרכי העבודה ישפיע עליהם ברכת טוב ופרנסה שיכול היה להשפיעה בנקל, שפי ש אדמוה"ז היה אומר עליו: שעסק בתיקון הפרנסה בעת עריכת הזייגער [השעון]³⁵ טבעי היה, שינצלו את ההזדמנות שניקרה להם בתקופה רש"ק, תלמידו הגדול של רבם רבי מיכל, נרדף על צווארו ונאלץ לעזוב את ליטא, שיבקשוהו, חזור ושוב³⁶, עד אשר יעתר לבקשתם ליטול את אדרת ההנהגה, שכרבם גם הוא מפורסם כמופת הדור והדרו אשר רבים נושעים בזכותו.

עצם העקירה מקארלין שבפולסיה בנסיבות כה מצערות והנדידה אחר מקום אחר שלא הסכימו מעולם, היה מעבר שקשה לשער אותו. טבעם של אנשי ווהלין-גליציה היה שונה מאד מאחיהם בליטא. יתכן ועל שעה זו נאמר³⁷ פירושו של הרש"ק זיע"א על מאחז"ל: "שלא יהיה לבך חלוק על המקום" "כמו שאומרים בשם הרב הקדוש ר' שלמה קארלינר זצוק"ל, על מה דאיתא במדרש³⁸ וכן פירש"י בחומש, על פסוק ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך פי' שלא יהיה לבך חלוק על המקום, ואמר הפי' על המדרש אשר

מעוזיו נפלאותיו...". ראה גם במכתבו הק' של הרא"ש הגדול מסטאלין ב בית אהרן, הוצאה רביעית של כ"ק אדמו"ר שליט"א ירושלים תשל"ז במלואים, המזכיר ענין המופתים של מנעסכ"ז .

²⁸ אמרי קודש השלם, ירושלים תשכ"ט, עמ' יז אות נט.

²⁹ שמע שלמה חלק ב, דף ג, אות ב, וראה בשער הספר: "הוא הקדוש הרעיש את העולם במופתיו הנוראיים, והי' נקרא בפי הצדיקים בעל שם טוב קטן, ותלמידו הצה"ק מלעכאוויטש אמר עליו שהוא בעל שם גדול (דער גאנצער בעל שם) וכן הוא בכתבי ר"י שו"ב עמ' רפא אות ב.

³⁰ שמע שלמה ד' עמ' ב, ומקורו "במכתב הרה"צ ר' יהושע דוד אשר ז"ל מזעליחוב, שי' פעם אצל הרהגה"צ רבי שניאור זלמן ז"ל מקאפוסט, והראה לו הרה"צ רש"ז, כתב מזקיננו גאון עולם הצדיק ה' מוה"ר מנחם מנדל ז"ל מליובאוויטש, והתחלת הכתב בזה"ל...".

³¹ אור התורה, בראשית, ח"ב, חנוכה, שלד עמ' ב.

³² כותבי תולדות רבי מיכל מזלוטשוב כן התייחסו לעובדה זו, וברשימת התלמידים של רבי מכלי בספר "מים רבים", עמ' 136 מופיע שמו הקדוש של רש"ק בציון המקור ס' דברי שלום הנ"ל.

³³ "בחורף תקמ"ו היה דחקות פרנסה וכמה הרפתקאות בעולם, ואמר, שמחמת דחקות גדול, נתעורר למעלה מדת רחמנות גדול...". רבי פנחס מקאריץ [מרכז ווהלין] מדרש פנחס, קונטרס א', עמ' כט, אשדוד תשס"א,

³⁴ ראה על כך בהרחבה בקובץ באו"י מד עמ' קלג ואילך.

³⁵ בית אהרן [קנט] ע"ב

³⁶ כפי שסיפר מרוזין: "...הרבה פעמים בקשו אנשי לאדמיר, כי היו מאנשי שלומיו, שיבוא לדור לשם ולא רצה...". מגדיל ישועות, עמ' סו.

³⁷ בית אהרן, לג עמ' א. וראה שם דף קכד עמ' א.

³⁸ ספרי, דברים לב

בכל מקום שהוא, יעבוד את השי"ת, כי יש ב"א [בני אדם] כשהם באיזה מקום ואינם עובדים להשי"ת אומרים שהמקום גורם כי אם היה באיזה מקום אחר בוודאי היה עובד להשי"ת, ע"ו אמר המדרש שחלילה לומר כן, לזה אמר שלא יהי' לבך חלוק על המקום, כי לא המקום גורם ח"ו איזו מניעה לעבודתו ית', כי כיון שהכל מאתו ית' ורצון השי"ת הוא שיהיה האדם כעת במקום הזה מסתמא גלוי לפניו ית' שזה המקום לא יגרום שום מניעה ח"ו לעבודתו יתברך, רק המניעה הוא מצד האדם".

הייתה זו שעתם הקשה של החסידים בליטא, בעת שרבו ומאורם נאליץ ועקר מליטא למערב ווהלין, אמנם חלק מהחסידים ובראשם הרא"ש הגדול מסטאלין נהו אחר הרש"ק זיע"א בגלות זו ועקרו ביתם ומשכנם ממולדתם ובית אביהם לארץ לא ידועה³⁹, אך רוב החסידים ובראשם רבי מרדכי מלעכוויטש נשארו ישובים במקומותיהם בליטא⁴⁰ וספגו במשך שנים רבות את החיצים שנורו לעברם⁴¹. הנהגת החסידים בקארלין הופסקה זמן רב שנמשך כחמש עשרה שנים עד שתלמידו הגדול הרא"ש חזר מגלותו בפולין לארץ מכורי אביו⁴², ליקט נפזרים והקים מחדש את בית אבותיו.

רבים מתושבי עיר הגליל לודמיר ש הרש"ק בחר להתיישב בה נמנו כבר מאז ומקדם על החסידים. היא זכתה ש הבעל שם טוב הקדוש זיע"א ביקר בה⁴³ וכפי הנראה גם המגיד ממעזריטש ו רבי אהרן הגדול זיע"א שהו שם זמן מה⁴⁴ הצדיקים רבי אלימלך מליזענסק ואחיו רבי זוסיא מאניפולי זיע"א היו מבקרים בה⁴⁵, ו רבי אהרן השותק מזעליחוב זיע"א התגורר שם תקופה⁴⁶ עם השתקעותו של הרש"ק בקרבה, הפכה לודמיר להיות מרכז לחסידות באותן שבע שנים של הנהגת הרש"ק זיע"א⁴⁷ תקיעת היתד בוהלין הוסיפה ביתר עוז לחסידות קארלין גם את האמונה הפשוטה של יהודי ווהלין שיראתם קודמת לחכמתם⁴⁸,

³⁹ יש לשער ש הרא"ש זיע"א עבר אז לגור בלודמיר בקרבת רבו הרש"ק, כי ידוע גודל התקשרותם עד שרבו הקדוש אמר שלא בא לעולם אלא רק כדי לפשוט את הספיקות של תלמידו הרא"ש זיע"א (שמע שלמה חלק ב' דף יג ע"ב, ברכת אהרן עמ' י). וכשפעם אחת לא היה לידו התאונן רבו הקדוש ואמר: "נישטא רבי אשר'עק ער זאל מיר איבער פרעגן" (ברכת אהרן, שם). מה גם מסתבר לומר ש הרא"ש לא נשאר יחידי להתגורר בקארלין שבפולסיה שעמדה במרכז המערכה נגד החסידות לאחר שנעזבה על ידי רבו ו מברדיטשוב. הרא"ש זיע"א היה היחידי בין התלמידים המפורסמים שהיה בעת המאורעות בלודמיר, והוא שסעד ושמש את רבו הקדוש בימי האחרונים עלי הלב. על חבורת החסידים שהצטרפו לרבו הרש"ק זיע"א יש לשער שבהם נמנים רבי משה אחיו של רבי אהרן הגדול מקארלין, שמנוחתו כבוד בלודמיר, כמובא בדברי אהרן מהדורא ב' תשכ"ט בסוף הספר [עמ' רעב]. בני משפחתו של הרש"ק: חתנו רבי ישראל חיים מלודמיר בנו של רבי אברהם המלאך זיע"א, ובנו רבי שלמה מלודמיר ואולי גם רבי נח מלעכוויטש בנו של רבי מרדכי מלעכוויטש שהיה בעת המאורעות בשנת תקנ"ג בלודמיר כמובא בכתבי ר"י שו"ב עמ' רצ"ה.

⁴⁰ רבי מרדכי מלעכוויטש זיע"א התגורר בנעסוויז מקום מולדתו, עד להסתלקות הרש"ק בשנת תקנ"ב, שאז עבר לגור בלעכוויטש עד הסתלקותו בשנת תק"ע. ראה קובץ באו"י נד עמ' קמג בציון המקורות.

⁴¹ בבית רבי עמ' 54 "ושמענו כי שגם הר"מ מלעכוויטש ה' תפוס במינסק קרוב לב' שבועות, וגם דינו יצא בצדק ויצא לחפשי ה' חנוכה" וכי "בסיפורים הנדפסים" מוזכר גם הרא"ש מסטאלין שכאילו היה בין המולשנים יחד עם מברדיטשוב והר"מ מלעכוויטש, אך שם בעמ' 128 הוא מבהיר: "אך אותו [הרא"ש מסטאלין] לא לקחו למאסר". ברשימת שלושים החסידים שנאסרו בראשית תקנ"ט יחד עם רבי שניאור זלמן מלאדי, ושהשתחררו לקראת ה' חנוכה אותה שנה, והמופיעים בתיק החקירות שפרסם הרב יהושע מונדשיין ב"כרם חב"ד" 4 חלק א, כפר חב"ד תשנ"ב, עמ' 35-39, לא מופיע שמו של הר"מ מלעכוויטש. אך כן מופיע שם שמו של רבי שמואל מאדור.

⁴² יש לשער שנת חזרתו לשנת תקס"א לאחר המהפכה בארמון הצאר והריגתו, שאז קיבלו החסידים הכרה שלטונית נגד רודפיהם. ראה על כך בקובץ באו"י י עמ' פט בהערה 39.

⁴³ וילנסקי חו"מ כרך ב עמ' 359 ממכתבו של הרב יוסף לווינשטיין רבה של סרוצק, מיום ר"ח מנחם-אב תרנ"ה.

⁴⁴ ראה קובץ באו"י גליון מ עמ' קג.

⁴⁵ אהל אלימלך, לנדסברג תש"ח, דף נ ע"ב "בעת הליכתם רגלי על העולם, היה להם אכסניה בלאדמיר אצל חסיד אחד רבי ארון ז"ל מחותנו של הרה"צ משה אחי המפול' הר"ר אהרן הגדול מקארלין זיע"א".

⁴⁶ ראה הערה קודמת, ובקובץ באו"י נ עמ' קלד שהכוונה אל רבי אהרן מזעליחוב ז"ל, וכנראה שאחר כך עבר לגור בזעליחוב ששם נסתלק בשנת תקל"ח, ואלמנתו נישאה ל הרא"ש בשנת תקנ"ג – ראה קובץ באו"י י עמ' פג ואילך.

⁴⁷ תקמ"ו-תקנ"ב.

⁴⁸ אדמו"ר הזקן זיע"א היה משבח אמונתם של "הוואלינער" וסיפר על תמימותם הזכה: "פעם אחת באה אשה זקנה שהנכד שלה חולה, אמר אדמו"ר זיע"א לקנות א קווארט לוג מן, והיא לא שאלה עד מתי שתתן" על אף שבפעם הראשון נתרפא הילד. "ויעוד סיפר כי פעם באה אשה ואמרה כי כבר הייתה אצל צדיקים גדולים ועדיין לא נושעה, שאלה אדמו"ר הזקן זיע"א: איז וואס ביזסטו גיקומען צו אונז... [אם כן מדוע אפוא הגעת אלינו] והשיבה בתמימות: רבי! אז מיא ווערט פאר ראזניט אין א בלאטע שפאנט מען צו נאך א פערד... [כשטובעים בביצה רותמים סוס נוסף לעגלה...]. ונענה אדמו"ר הזקן ואמר: יכנס הרוח... על תשובתה, "אבער מען מוז דאך איהר ארויס העלפין!" [אך חייבים לעזור לה!] ואכן נושעה (מכתבי החסיד רבי מנדל ציילינגולד ז"ל). ראה גם לעיל, בפרק א, בעניין השתתחות של יהודי ווהלין על קברי צדיקים.

גם צדיקי רייסן היו משבחים אמונתם התמימה של אנשי ווהלין, וסיפר רבי שניאור זלמן מלאדי לנכדו הצמח צדק מליובאוויטש זיע"א: "מאמונת צדיקים של אנשי ווהלין, פעם נאלצתי להיות בבית מלון בדרך, שאלתי לבעל המלון, כמה שנים אתה דר במלון? והשיב לי שיותר מחמישים שנה הוא דר כאן, אמרתי לו היש לכם מנין להתפלל? והשיב לי: לא, רק בימים הנוראים אני נוסע לעיר הסמוכה. אמרתי לו: וכי כך נאה שאיש זקן יתפלל שלא בצבור?, ולמה לא ילך לדור בעיר?, אמר לי הזקן: ומאין תהיה פרנסתי בעיר?, אמרתי לו, בשביל מאה יהודים יש להקב"ה פרנסה, ובשבילך, כבר לא יוכל הקב"ה להזמין

ואשר נוצקה כבר מאז יסודה כאבני פינה בשיטת החסידות של צדיקי קארלין בהדגש על העשייה והעבודה ביגיעה, שלא תהא חכמתם מרובה ממעשיהם⁴⁹, ובהתקשרותם לצדיק הנושא אותם כאשר ישא האומן את היונק⁵⁰, ובנגוד למה שהתחולל בין חסידי רייסין על דרכי הצדיקים השונים שנחלקו בענייני אות ומופת⁵¹, הרי לוהלין הייתה כמסורת "ענין המופתים" שגילויים מביא להתגלות אהבת הבורא לישראל, וכדברי הרש"ק במכתבו הקדוש⁵² על ענין זה: "אבל האמת אתנו שהיוצר עושה נפלאות לבדו ואפילו כנגד הטבע ואינו נמנע ממנו כלל ובכל מקום ובכל זמן.. המבקש שיתגלה אהבת הבורא לישראל...". הרש"ק מופת הדור והדרו הדגיש ב"ענין המופתים" את ענייני העבודה כמאמרו⁵³: "המופת הגדול שבמופתים הוא אריין טאן אין איודין ער זאל קענען זאגן אווארט פאר גאט [להכניס ביהודי שיהא מסוגל לומר דיבור לפני הבורא]" ובנוסף אחר⁵⁴ מוסרים משמו הקדוש זיע"א: "דער גרעסטער מופת איז, אריין צו ברענגן אין א יוד א האר יודישקייט, אין אידן גאט אין הארץ [המופת הגדול הוא להכניס ביהודי מעט יהדות, להכניס א- ל בלב יהודי].

כנראה כי להשתקעותו של הרש"ק זיע"א במערב ווהלין הייתה השלכה עתידית בשיוך התמיכה הקרלינית לחסידים העולים לארה"ק לכולל ווהלין ולא לכולל רייסין⁵⁵ כולל ווהלין שהוא הכולל לעולי פולין נוסד בתקנ"ו, שנים ספורות לאחר הסתלקותו של הרש"ק זיע"א הי"ד, בראשותו של רבי מרדכי מנסכ"ז זיע"א וגדולי צדיקי פולין. על מייסדיו נמנה הרא"ש הגדול מסטאלין⁵⁶, שהתגורר אז בזעליחוב שבפולין, אך גם בחזרתו לארץ מגורי אביו, בשנת תקס"א לערך⁵⁷, עסק בגיוס התמיכה בכולל ווהלין⁵⁸ גם שאר-בשרו ותלמידו הרה"צ רבי נפתלי צבי נכד הבעש"ט מנהיג החסידים בטבריה עמד בראש ההנהגה של כולל ווהלין⁵⁹.

פרנסה בעיר?, אחרי כן אמרתי לו: תדע שאני תלמידו של רבינו המגיד הגדול ממזריטש. הלך ממני הזקן, וכעבור חצי שעה ראיתי שעומדות ליד המלון עגלות מלאות חפצים וכלים ומיטלטלין, שאלתי: מה זאת?, ואמר לי הזקן: אני נוסע תכף לדור בעיר, כאשר צויה אותי כבודו... (זכויות יוסף עמ' קכ"ד-ה).

על ההבדל בין החסידות בליטא לבין החסידות בוהלין שה הרא"א מקארלין הי"ד זיע"א בשבתו שבת בעיה"ק חברון תו"ב בביקורו בא"י בשנת תרפ"ה: "אונזערע עלטערין האבן גיהאט א שווערע הארבעט [בליטא] פון אנדערע פלעצער, דארטין אין וואהלין זענען זיי גיווערן פארגרעבטע... האבין זיי (הצדיקים בוהלין: כטשרנובל וכדו') גימאכט פון פויערען פאר חסידים, אבער אונזערע זיידעס, האבין זיך גידארפט מתווכח זיין מיט דיא מתנגדים, און זיי מאכין פאר חסידים. מיר האבין גיהאט דיא לומדים, און ביז מיר האבין זיי אריין גיברענגט א ביסל אמונה אין הארץ - איז דאס אנגינקומען זייער שווער... [לאבותינו הצדיקים הייתה עבודה קשה [בליטא] מאשר במחוזות אחרים, שם בוהלין היו האנשים מגושמים, עשו הם (הצדיקים בוהלין: כטשרנובל וכדו') ממגושמים לחסידים, אבל אבותינו הצדיקים היו נאלצים להתווכח עם המתנגדים ולהפכם לחסידים. בחלקנו היו לומדים, ועד אשר נטענו בהם מעט אמונה בלב - הישג שהגיע בקושי רב...".

⁴⁹ סיפר רבי משה מקאברין זיע"א "כי הצדיק רבי שלמה מקארלין זצ"ל, עשה פ"א מצוה קטנה וקלה, ואמר שלא הי' עושה אותה רק שיהיו מעשיו מרובים מחכמתו" שמע שלמה חלק ב דף ג' ע"א, וראה בהרחבה בקובץ באו"י מו עמ' [קנז] ואילך.

⁵⁰ נושא כה עקרוני שעקב חילוקי דעות בעניין זה עם צדיקי רייסין שהדגישו את הדרכת הצדיק והנהגתו לחסידים – לא השתקע הרש"ק זיע"א ברייסן, ראה בקובץ באו"י שם שם.

⁵¹ ראה על כך בקובץ באו"י מד עמ' קלח ואילך.

⁵² שכתב להרב הצדיק רבי אהרן מויטעבסק ברייסן, מנחת אהרן, להחסידי ר' אהרן לעווענטאל ז"ל, ירושלים תש"ט, עמ' א.

⁵³ בית אהרן, עה ע"ב. תלמידו רבי אורי מסטרעליסק כשהוא מדבר על גודל המופתים שעשה רבו הרש"ק זיע"א, מסיים: כי הוא "לא רצה ממנו רק עבדות השם יתברך" אמרי קודש השלם, ירושלים תשכ"ט, עמ' יז, אות נט. ד. תלמידו הרא"ש הגדול מסטאלין זיע"א האגרת הקודש אל רבי ברוך ממעזבוז זיע"א, בענין פעולתו של רבי מרדכי מנסכ"ז זיע"א למען מעות א"י, כותב בין היתר: "...ולא שמתי לבי ח"ו לראות באותות ומופתים כי זה שייך לפרעה ולכל עבדיו..." (בית אהרן, מהדורת עט"ר כ"ק אדמו"ר שליט"א, ירושלים תשל"ז, עמ' 321), אדמוה"ז זיע"א היה אומר: "אותות ומופתים הוא באדמת בנו עם..." (דברי אהרן)

⁵⁴ דברי אהרן עמ' ד.

⁵⁵ חסידי קרלין סטולין שעלו לארץ השתייכו מאז על כולל ווהלין, והתמיכה שנאספה על-ידי רבותינו הקה"ט זיע"א למען ישוב ארץ ישראל הגיעה לכולל ווהלין, כפי שמעידים ממנו כולל ווהלין בשנת תרל"ד, לאחר שנפרדו חסידי קארלין מכולל ווהלין והקימו לעצמם כולל קארלין: "...זרחה עלינו שמי שמש צדקתו של אותו צדיק אבינו רועינו מרא דארעא דישראל הק' הרי" מרוזין זצקל"ה, אשר כבוד איש אלקים קדוש הרי"א זצקל"ה מקארלין מחותנו, העלה אמצעותו כל השפעותיו לאה"ק ת"י, וכן העלה ע"י חתנו הוא הקדוש רשכב"ה ציס"ע מוהרא"י מסא"ג [מסדיגורא] שליט"א שנה בשנה את שקלי הקודש מקופות הקבועות... (אגרות אוהב ישראל, מכון שפתי צדיקים, אפטישניץ, ירושלים תשמ"א, עמ' קצד).

⁵⁶ ראה על כך בהרחבה במאמר: "על תקופת שהותו של הרא"ש הגדול מסטאלין בזעליחוב שבפולין וחלקו ביסוד כולל לעולי פולין בארה"ק בשנת תקנ"ז" פרקים; א, ב, ג, קובצי באו"י, גליונות; י, יא, יב, יג.

⁵⁷ ראה לעיל הערה ???

⁵⁸ ראה מכתבו ל רבי זאב מטשרנוסטריא זיע"א מנהיג עדת החסידים והעומד בראש כולל ווהלין בטבריה, בסוף בית אהרן. וראה בקובץ באו"י גליון יב עמ' קטו ואילך.

⁵⁹ במפקד מונטיפיורי משנת תקצ"ט מופיע הרה"צ רבי נפתלי צבי זיע"א ממנהיגי כולל ווהלין ב"לוח שמות בני ישראל ק"ק אשכנזים וואלינר היושבים בעיה"ק טבר"ל תובב"א"

באותן שנים ספורות שבהן גר הרש"ק זיע"א בלודמיר, התפשטה החסידות הקרלינית באזור כולו. רבים ממנהיגי הקדושים של הרש"ק הפכו להיות נחלת רבים באזור הנרחב⁶⁰ רבים מצדיקי האזור היו לתלמידיו הקדושים ביניהם ידועים לנו בנוסף ל רבי אורי מסטרעליסק⁶¹ רבי אברהם מרדכי מפניטשוב⁶², רבי צבי המגיד מראטנה⁶³, רבי יצחק מלבוונא-לובלמא⁶⁴, רבי צבי הירש עסטרייכער מדרוהוביטש⁶⁵, הרה"צ רבי יצחק דוד מלודמיר⁶⁶ הרה"צ רבי דוד יהודה מבובריק⁶⁷. גם לאחר הסתלקותו של הרש"ק נשאר רישומו הקדוש בקרב רבים מחסידי ווהלין וגאלציה לחצרותיהם הקדושות.

⁶⁰ ב"כתבי קודש", הוצאת אדמו"ר שליט"א עמ' ???מובא מ אדמו"ר זיע"א שסיפר: "דער קארלינער איז גיווען אין לוצק און ער האט אן גיזאגט אז אין שוהל זאל מען היטין די אלע מנהגים, און ביז היינט היטין זיי נאך די מנהגים. [הרש"ק זיע"א היה בלוצק [מערב ווהלין] וצוה שבבית הכנסת יקפידו לשמור כל מנהגי קארלין, ועד היום הם עדיין שומרים על המנהגים]. ראה בספר זכרון רטנה, תל אביב 1983, עמ' 17, שם מובא על "המגיד מראטנא" רבי צבי ב"ר דוב זיע"א מתלמידי הרש"ק זיע"א: "...עד היום רווחים ברטנה [צפון-מערב ווהלין] מנהגים של המגיד... שבעצם אלה הם מנהגיהם של חסידי קרלין".

⁶¹ על גודל קדושתו ראה ב"אור עולם" שבסוף הספר "אמרי קודש השלם".
⁶² חותנו של רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זיע"א ונסע יחד עם חברו השרף מסטרעליסק, והי' שם שתי שנים. (ברכת אהרן, עמ' יג). ראה תולדותיו הקדושים בארוכה בספר "תולדות מעשה רוקח" להרה"ח ר' אהרן הויזמן שיחי', ירושלים תשס"ב, עמ' לט-נ, ושם בעמ' מ: "פעם אחת בערב חג השבועות בהיות מפניטשוב במקוה, שאל אותו תלמיד אחד, אברך! הכי אתם הלא אחיו של הרב המגיד מזמיגראד, והשיב לו הן, והלך אותו תלמיד וסיפר לרבו הק' כי יש לנו אורח חשוב ויחסן גדול, והוא אחיו של הגה"ק ר' יוסילע המגיד מזמיגראד, וקם הרש"ק מכסאו והכריז ואמר: הנני גוזר בגזירת רב, כי אחי הרב המגיד מזמיגראד יבוא לפניו, ומאז קירבו מאד בקירבה מיוחדת. אחר חג השבועות שאל את חבריו השרף מסטרעליסק, אם יש בדעתו להשאר בקארלין, כי ברצונו לעזוב את קארלין, ושאל אותו מפני מה, וענה לו, מפני שמכירים בו שהוא מיוחס, ולכן אין ברצונו להשאר יותר בכאן. כשבא לפני רבינו הרש"ק לקבל ממנו פ"ש, שאל אותו רבינו מה חסר לכם אצלנו, שאתם רוצים לנסוע לצדיקים שונים, הרי אתם לכו משהו קצת, ולא יחסר לכם המזג, וענה ואמר לנו שאתם רוצים לנסוע עור ובשר לקרעים, וכל זמן שלא היו מכירים אותי, הרי הי' לי מה ללמוד, לא כן עתה שכלם יודעים ומכירים אותי, שהנני מיוחס ובנן של קדושים, כבר אינני יכול להיות תלמיד".

⁶³ "היה ממקורביו [של הרש"ק זיע"א] אדם גדול מאוד" (כתבי ר"י שו"ב חלק א אות רלט), ומסופר שהיה מנהגו להתפלל בחג השבועות בהשכמה, ואחר שאכל מאכלי חלב כנהוג, ונטל ידיו לסעודת יום טוב, אמר: מיר האבין גיהערט וויא רבי אשר סטאלינער פירט אויס "הבוחר בעמנו ישראל באהבה" וירדו דמעות מעיני, באמרו: "בא איין רבי'ן זיינען מיר גיווען און פון אייר רבי'ן האבין מיר גינמען, און דער דאבונען איז בא עם גיבליבין (ברכת אהרן עמ' יג).

מעניין שבחסידות קרלין-סטולין ובתי ענפיה שב"חדר הקרליני" נשכחו פרטים עליו, אפילו שמו הקדוש אינו ידוע, ודוקא ממקור אחר אנו למדים עליו אי-אילו פרטים, כי מסורה היא כפי בני העיר ראטנה כי "המגיד מראטנה" רבי צבי ב"ר דוד זיע"א היה בנעוריו מלמד לבני עשירי מחניבקה, ליד הכפר בוזאק, המרוחק 20 ק"מ מראטנה, והרבי'ן תורה לילדיהם. היה שקוע יום וליילה בעבודת השם. והיה ידוע לבני העיר, כי נזדמן לו למגיד בימי נעוריו לראות בעיר ברודי את הבעש"ט זיע"א, אך מחמת צפיפות המונים סביבו הצליח לראות רק את ערפו הק' של הבעש"ט זיע"א, וזקני העיר ידעו לספר על מופת שעשה בימים הראשונים לכהונתו... מהשנים המאוחרות בחייו של המגיד מראטנה סופר על מעשה נורא שאירע בבית המדרש בשמחת תורה בעיצומה של אמירת פסוקי "אתה הראת" שלפני ההקפות. זכור היה לקשישי העיר כי רבי משה מקוברין זיע"א היה מזכיר תכופות המגיד מראטנה ואף מביא דברים בשמו ומספר דברים עליו. עד חורבן ראטנה בימי השואה רווחו בעיר מנהגים של המגיד שבעצם היו אלה מנהגיהם של חסידי קארלין.

המגיד מראטנה זיע"א נסתלק לשמי רום בט' ניסן תקע"ח ומנו"כ בבית העלמין הישן, לאהלו הקדוש היו נוהרים המונים עד לחורבן ראטנה, ובימי חודש אלול באו הרבה יהודים אנשים נשים וטף לפקוד את ציונו הקדוש זיע"א (יזכור בוך, ראטנע, בוענאס איירעס, תשט"ו, עמ' 29-30).

⁶⁴ היה מחותנו של רבי מרדכי מנסכין, חותן בנו רבי יעקב ליב מקובל זיע"א, וסיפר רבי יצחק מנסכין עליו: ר' יצחק מלבוונא זלה"ה הי' מתחילה נוסע להרצה"ק ר' שלמה קארלינר זלה"ה, והיה עשיר, ואח"כ הפסיד מעותיו, ובא לפני אביו מהר"מ [רבי מרדכי מנסכין זיע"א] וצוקלה"ה, ופ"א היה עומד בעג"ג, ואמר לו הנעסכיר מה זה כבודו בעג"ג, על הפסד המעות? כתיב (בראשית ט ה) ואך את דמכם, פי מעותיכם, לנפשותיכם אדרוש, פי' כדי שתהיו דורשים את השי"ת ומבקשים אותו עבור נפשות ישראל, מיד כל חיה, פי' מכל נפש חי, אדרשנו, ומיד האדם, מיד איש אחיו, אדרוש את נפש האדם, פי' שאגרם ואסבב סיבות ע"י כל הבעלי חיים עד שיהיו הכל מוכרחים להביא לכם המעות השייך לכם. (אמר הכותב [ר' יצחק לנדא ז"ל] ידוע שאחר כך נסעו רבים להרצה"ק ר"י מלבוונא וניזון בכבוד) (ספר זכרון טוב, דף ד ע"א-ב). כנראה כי הוא רבי יצחק אייזיק בר נחמן מלבוונא החתום בשנת תקמ"ו על הסכמה לספר "נפש דוד" לעמבערג תק"ג.

⁶⁵ בהקדמת נכדו רבי יוסף מאיר מספינקא זיע"א לספר "אמרי יוסף": "...אשר שמש כמה וכמה צדיקים וקדושים... והיה גם כן תלמיד מו"ה שלמה מקארלין זלה"ה הי"ד, וראיתי בשמו דבר נחמד...". והיה תלמיד לחוזה מלובלין, המגיד מקאזניץ וה"עטרת צבי" מזידיטשוב זיע"א. היה דיין בבית דינו של הבני יששכר במונקאטש, ומנהיג חסידי זידיטשוב בעיר. נסתלק ט"ז טבת תר"ב ומנו"כ במונקאטש. (מדרש אהרן, ד"צ בני ברק תשל"ח, בהקדמת המו"ל), והיה מכיר בשיחת עופות ובעשבים (ברכת אברהם, רבי אברהם צבי וייס, קונטרס גזע קודש, בני ברק תשמ"ה, עמ' כט-ל).

⁶⁶ זקנו של החסיד רבי יצחק דוד מקומפלינג זצ"ל, ולפי מסורת צאצאיו היה תלמידו של הרש"ק ומנו"כ באהל סמוך לציונו הקדוש של הרש"ק זיע"א. הסתופף בצלו של החוזה מלובלין זיע"א. "דגל הזהב, חיפה תש"ג, עמ' 11, 18.

⁶⁷ ראה קובץ באו"ג גליון נז עמ' [קנז], שלפי מסורת צאצאיו התקרב מבובריק שבגלציה אל הר"א הגדול מקארלין זיע"א, ולאחר הסתלקותו היה מהמקושרים אל הרש"ק זיע"א הי"ד, ואחריו הסתופף בצל רבי אורי מסטרעליסק זיע"א, עלה לארה"ק והתיישב בטבריה תו"ב, שם נלב"ע בשנת תקס"ג ומנו"כ שם בבית העלמין העתיק.

ועד עצם היום הזה שמו וזכרו הקדוש נחרת לנצח במורשתם שקיבלו מדורות קודמים⁶⁸, יש ומתנהגים במנהגיו הקדושים⁶⁹, והמעבירים, במסורת שנחלו מחסידים קמאים, משיחותיו וסיפורים הקדושים⁷⁰, ומתרפקים על שרידים מניגוניו⁷¹.

כתוצאה מהשתקעותו של הרש"ק בחבל ארץ זו, התפרסה בוהלין בימי הרא"ש הגדול מסטאלין זיע"א חסידות קארלין-סטאלין ברצף הערים והעיירות מאזור פולסיה⁷², התהליך גבר בימי אדמו"ר הזקן בעל הבית אהרן זיע"א, ועשרות רבות של קהילות קודש בוהלין קיבלו מרותו, בנסיעותיו הארוכות היה מבקר שם אצל המוני חסידים⁷³, וכל כך היה מחבב את אמונתם הטהורה עד אשר ביקש להיטמן בקרבם⁷⁴. גם בנו אדמו"ר הצעיר זיע"א המשיך לחבבם, ורצתה ההשגחה העליונה שקברו נכרה בדרוהביטש שבגלציה⁷⁵, באזור שהיה ספוג בימים קדומים בחסידות קרלינאית.

68

⁶⁹ יתכן ובמנהגיו בעלזא חדרו מנהגים שמקורם הוא במנהגי הרש"ק, כך לדוגמא, המנהג לאכול בערב שבת בצהריים תבשיל בשר (ראסל פלייש), ראה קובץ באו"י ??? ונובע מכך ש רבי שלום מבעלזא זיע"א היה תלמידו של רבי אורי מסטרעליסק זיע"א.

⁷⁰ על סיפורים מ הרש"ק שרווחו בגלציה שאפילו לא ידעו לבטא נכון את שם העיר הליטאית קארלין אלא בניב גליצאי [קארליען] ראה ספר "דברים ערבים" לר' דוב ארמאן מאונגוואר שבהונגריה, נדפס במונקטש תרס"ג, עמ' 124 הנושאים כותרת "סיפורים מהה"ק מהר"ש מקארליען [!] מתלמידי הה"ק המגיד ממעזריטש, ותלמיד הה"ק מהר"א מקארליען [!] ורבו של הה"ק מהר"א מסטרעליסק ורבו [!] של הה"ק מהר"ם מנשחוזא.."

⁷¹ על כך ראה בספר בית שלמה, תולדות רבי שלמה ממונקאטש, אורשוואו תרפ"ה עמ' נה-נו, שלפני הסתלקותו לשמי רום טייל עם בנו רבי צבי הירש שפירא בעל ה"דרכי תשובה" זיע"א "...ובדרך חזרתו הביט לפני האילנות שעומדים בהגינה ואמר על אילן א' כמדומה שזהו אילן אגוז והגידו כן הוא, ואמר בנו הקדוש מהרצ"ה, ישב נא אדוני אבי בכאן קצת תחת האילנות, וכן עשה, והגיד אז לבנו בזה"ל, ר' הירשלי לעבין, הנה שמעתי כי הקדוש ר' אהרן קארלינער זיע"א היה לו איזה זמר נאה על הפסוק (שיר השירים ו) "אל גנת אגוז ירדתי וכו'" [לראות באבי הנחל לראות הפרחה הגפן הנצו הרמונים], ואני ידעתי גם כן אבל נשכח ממני, אפשר שיש לך ידיעה מזה הזמר, והשיב בנו הקדוש, כן אני יודע אשר למדתי בצאנו מהרב מבאבוב (הה"ק המפורסם מו"ה שלמה משם זצלה"ה) והזמר כך הוא בקול נגינה נפלאה ועמוקה יורדת חדרי בטן, עה"כ אל גנת אגוז וכו' כנ"ל, דיא מאמע האט גיהייסען, ניסעלעך רייסען, אוי וויא הויך זענין דיע ביימלעך, אוי וויא קליין זענין דיע קינדערליך, זייע קענין נישט דערגרייכען, [האמא צוותה לקטוף אגוזים, אך כמה גבוהים העצים, ומה טנים הם הילדים, הם אינם יכולים להשיגם] ובכה רבינו הק' בשמעו הדברים, ואמר, באמת הוא צער גדול להבנים שלא יכלו להגיע ולקחת מהאילנות...". הנגון שנשמר בחצר באבוב, פסח (שה"ש הנאמר בפסח), מופיע במקורו גם בתרגום לפולנית: קנאוה מְטָצ'קה מְטָצ'קה, אוז'שקי רבצ', אוז'שקי רבצ', אָל וויסוקיָה לְשָצ'יקי, אָה זֶה נִיסְקֶה הוויפּצ'יקי, טרוּדנו שיאוּ דוסטֶצ', טרוּדנו שיאוּ דוסטֶצ'. לחנו של נגון קארליני זה, שנשמר דוקא בחסידות הגליצאית ואינו ידוע כיום בחסידות הקרלינאית, - מתאים ללחני נגוני פסח מאוצרם העשיר והעתיק של רבותינו הקוה"ט מקארלין-סטאלין זיע"א, (על נגוני פסח ראה קובץ באו"י עו עמ' קו ואילך, נספח למנהגי פסח) ומסתבר ששרד מתקופת שהותו של הרש"ק זיע"א בחבל ארץ זו.

⁷² לאחר הסתלקותו של רבי צבי הירש באליק בראשית תקע"ב (ג' תשרי) נסעו רבים מחסידיו אל הרא"ש מסטאלין, כמובא בספר מאורות הגדולים, לחסיד רבי אהרן ציילנגולד, בילגורייא תרע"א, עמ' 36: "...והנה אחר הסתלקות של הרה"צ מאליק, התחילו החסידים מאליק להסתופף תחת צל קדושת הרה"צ ר' אשר מסטאלין... ושם בעמ' 37: "כאשר נסתלק הרה"צ מאליק והרבה מחסידיו אלק נהרו אל הרה"צ מסטאלין...". עובדה זו מתאימה למה שמקובל בין החסידים: "פעם אחת אילקע הרה"צ ר' אשר מסטאלין לאליק, ופנה אל ביתו של הרה"צ ר' יוסף דוד [בנו של רבי צבי אריה מאליק, וגיסו של אדמו"ר הזקן זיע"א בעל הבית אהרן, שניהם חתני רבי מרדכי מקרמניץ בנו של רבי מיכל מזלוטשוב זיע"א] והוא לא היה בבית, כי דבר נחוץ המריץ אותו לעיר אחרת, הוא מצא שעל שלחנו של הצדיק מאליק היתה מונחת מקטרת, כאשר אמרו שהיא שייכת להצדיק ר' יוסף דוד, הלך ופרק אותה על כל חלקיה, והשאירה על השולחן ועזב את הבית ונסע. כשבא ר' יוסף דוד חזרה, מצא שהמקטרת נפרקה, שאל מי עשה זאת? אמרו בני ביתו, הצדיק ר' אשר מסטאלין היה כאן ועשה זאת. נאנח הצדיק מאליק ואמר וי לי ממעשיו, הוא פרק ממני שורה שלמה של צבור גדול חסידים ואנשי מעשה...". ספר "טל אורות" לצדיקי אלק, להרה"צ רבי אהרן יעקב ברנדווין, אדמו"ר מסטרעטין שליט"א, ניו-יורק תשל"ה, כרך א' עמ' 228. סיפור זה נשמר גם בכתביו של החסיד רבי מנדל ציילנגולד ז"ל, שהיה בן העיר אלק השוכנת בין לוצק ורובנה.

⁷³ פריסת יריעה רחבה לגודל השפעתם הקדושה של רבותינו הקוה"ט זיע"א מקארלין-סטאלין על עשרות רבות של קהילות אנ"ש בערים ועיירות ברחבי ווהלין שעמדו תחת מרותם - זקוקה לאסופה מיוחדת א"ה.

⁷⁴ כפי שהעיד בנו אדמו"ר הצעיר זיע"א שאביו אדמו"ר זיע"א "טרם ששם פעמיו לדרך ההוא שנתבקש בשם לישביה של מעלה אמר לי בזה"ל: על הציון הקדוש של אא"ז הקדוש הרב ר' אהרן הגדול מקארלין זצוקלה"ה יש לקונן ולפרש הפ' (איכה א ד) דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד, שהדרכים של אותו הציון המה אבלות מבלי באי מועד, ולא כן ציוני הצדיקים שהמה במדינת וואלין שרבים משתטחים עליהם בתפלה ותחנונים לפני הש"ת...". בית אהרן, דף קנו עמ' ב. וראה גם בפרק א של מאמר זה שהתפלל ע"ז לעת מצוא שיהיה בוואלין, וכך הועילה לו תפילתו...". בית אהרן, דף קנו עמ' ב. וראה גם בפרק א של מאמר זה בקובץ באו"י קלב עמ' קס"ה ש הרש"ק שיבח מנהגם להשתטח על קברי צדיקים וש"ג.

⁷⁵ בנסעו למרחצאות בטריסקוויץ הסמוכה לדרוהביטש שפרצה בה מגיפה, ועצר את המגיפה בהסתלקותו, וראה מה שכתב הגה"ח רבי אליהו הארשאווסקי ז"ל, רבה של דרהוביטש בספרו "אזור אליהו" לעמבערג [לבוב] תרמ"ט בפ' דברים דף קצו עמ' א "וכן אירע לנו שהצדיק המפורסם הק' ר' אשרל מקארלין בא לכאן ונתפס פה עירנו ונסתלק בחצי ימיו כדי לכפר על עון העיר ט"ו לחודש מנחם אב תרל"ג והוא רחום יכפר עון וירחם על כל ישראל".

בימיו הקדושים של האור ישראל מסטאלין פרחה החסידות בוהלין, עשרות רבות של "שולכנעס" אלו הם בתי החסידים שנפרסו בקהילות רבות באזור הנרחב. בניו הקדושים רבותינו זיע"א המשיכו שם להשפיע חסידות בקהילות הקודש. הביקורים בעיירה מלינוב בימי ההילולא של אדמו"ר הזקן זיע"א היו הזדמנות לחסידי קרלין-סטולין באיזור לקבל את פני רבותינו הקדושים ולהסתופף בצלם זיע"א⁷⁶ הגדיל לעשות אדמו"ר זיע"א שלאחר נשואיו עם הרבנית הצוה"ח נ"ע בתו של רבי שמעון שלמה מאליק זיע"א⁷⁷ קבע חצר קדשו בסמוך בלוצק⁷⁸ העיר הגדולה במערב ווהלין, והקים שם מרכז לחסידות סטאלין-

⁷⁶ ראה על כך במאמר: "אשכבתא דרבי אדמו"ר הזקן זיע"א ומקום מנוחתו במלינאו" קובצי באו"י סח, סט.
⁷⁷ "האירוסין התקיימו עוד בחיי חיותו של אביו אור ישראל מסטאלין זיע"א, שכתב אליו מווארשא מכתב ברכה, ובין היתר כתב אליו לכבוד בני הרה"צ וכו', אשריך שבחרת בדרכי אבותינו הקדושים, אלפי ברכות יחולו על ראשך." (דברי אהרן, עמ' [קפח]) ומענין לציין בהקשר זה כי "פעם אחת איקלע רבי ישראל ה"ינוקא מסטאלין" ז"ל לאליק, והראו לו את הבית של רבי צבי ארי' ז"ל שהוא בנה בעצמו ותחת השגחתו, שכן ה' סדר בניינו שרבי צבי ארי' הניח את יסוד הבניין והפועלים השלימוהו וכן בכל שורה ושורה של הלבנים... ובכל יום יום יצא עם הפועלים אל המלאכה, כשהתבונן הינוקא מסטאלין בבניין המפואר אמר שמראהו של הבית נראה כמלאכת ארץ ישראל. השיבה לו הרבנית מרת פייגע ע"ה שהיתה אלמנת הרה"צ ר' שמעון שלמה מאליק ז"ל שיש קבלה אצלנו שרבי צבי ארי' הוריד כאן את אורא דארעא דישראל לאליק, והשיב לה הינוקא ממה שהם היו יכולין לעשות מזה אין מדברים כלל כי היו יכולין לפעול את הכל וואס זיי האבען גיקענט טוהען שמוסען מיר נישט זיי האבען אלעס גיקענט".... (ספר "טל אורות" לצדיקי אליק, להרה"צ רבי אהרן יעקב ברנדווין, אדמו"ר מסטרעטין שליט"א, ניו-יורק תשל"ה, כרך א' עמ' 228)

ומעיד החסיד ר' יהושע בלאק: "אחרי יו"כ כשקבלתי ברכת פרידה [מ אדמו"ר אור ישראל מסטאלין זיע"א] אמר לי בזה הלשון: היט מיר אפ לוצקא פאר דעם דייטש לאז ניט אריין, [שמור לי את לוצק מפני הגרמני שבל תכניסין] חשבתי מה זה, רק כמו שלא הבנתי הרבה דברים דברי קדשו. לשנה הבא באתי על ר"ה אני ועוד אחד מאנ"ש והוא ה' בעל מנגן, וכאשר נכנסתי לקבל שלום השאלה הראשונה היתה: דוא איצט מיר לוצקא פאר דעם דייטש... [האם הנך שומר לי את לוצק מפני הגרמני?] חשבתי לבטח יש דברים בגו, אבל אנחנו אינם מבינים, ומכל הקהל שהי' בסטולין לא שאל על טיב אנשי מקומם, רק אותי שאל על טיב אנשי לוצקא ועל יופי העיר... והנה הביהמ"ד שהתפללנו ה' קטן והי' בית כמו כל בתי חו"ל ורצינו לבנות במקומו בית-חומה ובקשנו ממנו שיעשה פלאן [תכנית], ועשה תכני' אבל עזרת נשים למעלה כנהוג לא עשה, ושאלו למה? והשיב שזאת צריכה להיות על דבר אחר, וכפי שלא הי' כסף לבנות במילא נשמר הפלאן אצל הגבאי... ואחרי ההסתלקות ובאותו חורף [ביום כ' כסלו תרפ"ב] התחתן [אדמו"ר זיע"א] וגר בהאליק ואחרי שבועות בא לגור ללוצקא, ואז התחלנו לבנות ביהמ"ד ומקום לגור בשבילו, ומהנדס הכין פלאן ובאו עם הפלאן להוואדאוויידע [לעיריה] ליתן הרישיון דחה ולא רצה ליתן, אז נזכרנו בהפלאן שהרבי האבא שלו עשה ובאו להוואדאווייד, אף לא הביט מה שכתוב ותיכף נתן את הרישיון, עכשיו ידענו מה שהאדמו"ר ז"ל אמר שהעזרת נשים צריכים לדבר אחר יותר גדול, ושם עשינו את הדירה בשביל הרבי ז"ל... אני העד איך שנביא גדול ה', שבערך קודם עשרים וחמשה שנים כבר ידע שבנו... יגור בלוצקא. "החסיד ר' מנדל ציילנגולד מוסיף פריטים: "בשנת תרפ"ד כשנגמר הבנין ביהמ"ד הגדול גם הדירה של אדמו"ר למעלה על עזרת נשים, ובשבת חנוכה היה עולם גדול על חנוכת הבית כידוע, בכל המקומות היה ידיעות מזה חנוכת ביהמ"ד...".

ויש שראו סימוכין לכך שהעיר לוצק זכתה להיות קדוש שוכן בתוכה מדברי אור ישראל מסטאלין זיע"א אמר "מדארף געבין צוא וויסין די וועלט ווער מיינע קינדער זיינען", וכשהגיע לבנו זה עמד ותיאר את פניו הק', ואמר עליו כדברים האלה "שופריה דרבני יוחנן בני, היא שופרא של פני זקנו מרחמיסטריווקא אשר שמו בקרבן, ואצילות פניו הם של בעל תולדות יצחק מניסכין (השוכנת ליד לוצק) (דברי אהרן עמ' [קפח]). על השייכות של נשמת אדמו"ר זיע"א ל מנסכין זיע"א כותב החסיד רבי ליפא מרגלית ז"ל מחסידי האור ישראל מסטאלין זיע"א וממקושרי ומקורבי אדמו"ר זיע"א בלוצק, מיום י"ב שבט תרצ"ט [מארכיון המכון]: היום בבואי מנסחיש עם כבוד הדרת קדשו אדמו"ר שליט"א, משבת פ' בא שהינו בשם [נסכין] עם אנ"ש וביום שני [י' שבט] שבוע זאת, [כנראה לקראת ההילולא קדישא של רבי יצחק מנסכין זיע"א שנסתלק ביום כ"א שבט תרכ"ח] היינו ביחד עם כבוד מאורינו אשר בו גם הנצוצין הקדושים מנשמת קודש הקדשים הנסחישער זצ"ל, על ציונו קודש הרה"צ הזקן האדמו"ר הקדוש הר"מ [רבי מרדכי] בעל רשפי אש והרב הצדיק הקדוש עליון בנו התולדות יצחק זצ"ל והרב הצדיק הקדוש בנו הקאוולער רב, זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל, אין ביכולתי ובכוחי כי לא כל מוחא סביל דא...". והחסיד רבי מנדל ציילנגולד ז"ל שהשתתף בנסיעות אדמו"ר זיע"א לנסכין בשלוש שנים תרצ"ד-ו ושגם השתתף בנסיעה זו לנסכין ערב מלחמת העולם, מעיד בכתביו: " והרגשנו כבר על הציון בעת פרידתו משם כי מי יודע מה שיוולד ומה שיעשה הזמן וביציאתו מן הציון אמר לנו בזה הלשון, איך ווייס נישט צו גאנץ גרויסע פאר שטייען דעם בעדייטונג פון דיא גרויסע צדיקים וואס ליגען דא, כך שמעתי מפי קדשו זיע"א".

החסיד ר' ליפא מרגלית ז"ל גילה מכבשונו של עולם את אזנו של החסיד ר' מנדל ציילנגולד ממה שקלטה אזנו מ האור ישראל זיע"א שדיבר כדרכו בקודש "בדרך רמז והסתר ובצניעות" על שייכות נשמתו הק' של אדמו"ר זיע"א ל מנסכין, ושבגינה עורך אדמו"ר זיע"א נסיעותיו לנסכין: "סיפר לי ר' ליפא נ"ע כי טרם הסתלקות הפ"פ זיע"א דיבר עמו בורשא, בזה הלשון: איך פרענזירטור דעם טריסקער מגיד מגן אברהם, דאס הייסט עהר איז מפליא ומחשיב את האדמורים האלו דעם טריסקער מגיד זיע"א וגם נעסכישער רב ביחד עם הסבא רחמיסטריווקער, און האט אויסגעפירט עהר שטייעט מיר פאר מיינע אויגין אזוי וויא א יונגער מאן פון 20 יאהר מיט זיינע שיינע הענטילאך און שיינעם פנימיל, האט ר' ליפא באלד פאר שטאנען וואס הער מיינט

קארלין, כשם שהייתה מרכז לחסידות בימיו הקדושים של הרש"ק זיע"א בלודמיר הסמוכה, ומשם האיר לחסידים הרבים הפזורים במקומות מושבותיהם בוהלין⁷⁹ שהתקשרו אליו בהתלהבות אש עם אותה תמימות ודביקות המאפיינת את חסידי ווהלין.

ותכון הנהגת החסידות במערב ווהלין ומזרח גלציה בידי הרש"ק זיע"א עד אשר פרצה מלחמה בשנת תקנ"ב בין רוסיה לפולין, והיה הרש"ק זיע"א מתפלל לטובתה של פולין ושעליה לנצח במלחמה, הלא "מקרא מלא הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, וכן קבעו חז"ל במשנה אבות "הוי מתפלל בשלומה של מלכות", כי במדינת פולין היה ביתו ומשכנו⁸⁰, "עד אשר עלה בידו של הרש"ק זיע"א הי"ד למסור נפשו על קדושת השם כרצונו הקדוש מאז, ויכפר על בני ישראל, ומשיח ה' אשר אמרנו בצלו נחיה נהרג על קדושת השם הי"ד וזיע"א⁸¹. ההנהגה החסידית באזור עברה עם הסתלקותו של הרש"ק זיע"א הי"ד אז לידי רבי מרדכי מנסכיו זיע"א תלמידו המובהק של רבו רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זיע"א⁸², בעוד שחילק לגדולי תלמידיו לפני הסתלקותו את מקומות הנהגתם: ⁸³ בליטא, ⁸⁴ בפולסיה, ⁸⁵ ובגליציה⁸⁶.

און מרמז גיוועזין, [אני מעריך את המגיד מטריסק בעל "מגן אברהם", דהיינו שהוא מפליא ומחשיב את הצדיקים האלו, את המגיד מטריסק זיע"א וגם את הרב מנסכיו [רבי יצחק זיע"א] ביחד עם זקני [רבי יוחנן זיע"א] מרחמסטריוקה, וסיים: הוא [רבי יוחנן] עומד עדיין לפני עיניי, כאברך בן עשרים שנה עם ידיו היפות ויופי תואר פניו, מיד הבין ר' ליפא על מה הוא חושב ועל מה הוא מרמז] אח"כ במשך כמה שנים בערך עשר שנים ויותר התחיל אדמו"ר מקרלין זיע"א ר' אברהם אלימלך לנסוע לטריסק על ציון הקדוש ב' תמוז בים ההלולא של המגיד הנ"ל, וגם אדמו"ר מטבריא התחיל לנסוע בשנת תרצ"ד לנעסכיוז...". "ואז הבנת מה שדיבר הפ"פ הכל היה בדרך רמז והסתר ובצניעות נאכער האבן מיר אלעס פארשטאנען... [לאחר מכן הבנו את הכל]" פרטים מעניינים על ההשתתחות של אדמו"ר זיע"א על ציונים הקדושים של צדיקי נסכיו השאיר לנו החסיד ר"מ ציילנגולד בכתביו: "פון דעם ציון אין נעסכיוז מיט די קוויטלאך, האט יעדער גיזעהן אז אדמו"ר זיע"א נעמט צינאנד עטליכע קוויטלאך צוזאמען, איינגע פלעגט עהר אריין ווארפן צום ארון תולדות יצחק א ביסל צום ארון רשפי אש און א קלייניקייט צום קאוולער רב דעם טריסקער מגיד'ס שווער, האט מען נאך גיקוקט און אויס גיפונען וועגין פרנסה צום תולדות יצחק און וועגין יראת שמים צום רשפי אש מן השמים און וועגין משפטים צום קאוולער רב זיע"א [מהציון בנסכיוז עם מהקוויטלאך היה רואה כל אחד שאדמו"ר זיע"א מכניס בידו מספר קוויטלאך ביחד, אחדים מהם היה מכניס בארון התולדות יצחק, מעט מהם לארון הרשפי אש ומעט מצד הרב מקובל חותנו של המגיד מטריסק, וכשעקבו גילו כי עבור פרנסה העביר לתולדות יצחק, עבור יראת שמים העביר לרשפי אש שלהבתיה, ועבור משפטים העביר לרב מקובל זיע"א".

⁷⁸ את הקמת חצר הקודש בלוצק על ידי אדמו"ר זיע"א חזה ברוח קדשו אביו אור ישראל מסטאלין זיע"א, ועל כך יש בידנו תיאור בכתבי חסידים הנמצאים במכון, של החסיד ר' מנדל ציילנגולד והחסיד ר' יהושע בלאק ז"ל שהסתופפו בצל אור ישראל מסטאלין ובצל אדמו"ר זיע"א בלוצק: בכסליו תרס"ו-תרס"ז הגיע אדמו"ר אור ישראל מסטאלין זיע"א לביקור בלוצק בפעם היחידה. הנסיעה ללוצק היתה מלווה ברעש גדול ובשמחה גדולה, שזכו לקבל פני קדשו בלוצק, נעשה לו כבוד גדול ובכל הדרך מתחנת הרכבת עד האכסניא עמדו אנשים בצדי הדרך, כי זה היה שפעם הראשון נסע האדמו"ר ז"ל חוץ מסביבת סטולין, וכל נכבדי העיר באו לבקרו. ביום י' כסליו, לאחר התפלה, נגש אליו החסיד רבי יצחק מאיר ז"ל שהיה אחד מחשובי החסידים בלוצק, ואמר: רבי, היום צריכים להעמיד משקה, כי היום יו"ד כסליו (יום הולדת של כ"ק אדמו"ר זיע"א בשנת תרכ"ט), ענה כ"ק אדמו"ר בענוות קדשו, ברוסית: א וועזע פראדניק? דהיינו חג גדול? אך בכל זאת הוציא מכיסו חמשה רובל ונתנו לחסיד ר' אלעזר ציילנגולד ז"ל שעמד שם והיה נוכח, שיביאו משקה. ושמתו שמחה רבה. באותה שעה אמר אליהם אדמו"ר אור ישראל זיע"א: שישגיחו היטב על לוצק, אז בשעת אמירתו לא הבינו אל נכון את כוונתו הקדושה, אך לאחר שבנו הקוה"ט כ"ק אדמו"ר זיע"א - השתקע והקים חצר קדשו בלוצק, לאחר שבועות שנת תרפ"ב, נזכרו החסידים בדברי אביו הקדוש, וראו כי רוח ה' דבר בו.

⁷⁹ הקים ישיבה לצעירים בקראסנה שבפרבר לוצק, ומצודתו מלוצק היתה פרוסה על הערים והעיירות בוהלין שבהם גרו קהלות חסידים מאנ"ש ומסתופפים בצילו הקדוש, ולהם בתי כנסת ובתי חסידים, ועל-פי הרשימה שערך הרב יצחק הכהן שבדרון שיח' מפי חסידים ובפרט מפי החסיד הבלתי נשכח רבי משה מלמד ז"ל נאמן ביתו של אדמו"ר זיע"א (די ברכה אין שטוב, שנה ח כרך יד גליון סס"ו ומקורות נוספים): **אוליק, אולופ, ברסטצקה, זובנא, הורכוב, ולאדימריץ, טריאנובקה, טורצ'ין, לובישוב, לובאוונע, לודמיר, מאניעוויטש, מעלניצה, מאציוב, נסכיו, קרעמניץ, קאמין-קושירסק, קלובאן, קיבערצע, קאוועל, קולק, ראטנע, רוקיטנע, רובנא, רוזישץ ורעציצע.**

⁸⁰ שרשרת הזהב, ישראל תש"י, לר' שלמה גור-אריה אינגרליב עמ' צט.

⁸¹ ראה על כך במאמר "על הריגתו של משיח ה' הקדוש רבי שלמה מקארלין הי"ד זיע"א" קובצי באו"י: לח, לט, מ.

⁸² "ויהי כאשר בא מסטרעליסק, וישמע כי מת רבו הקדוש, ואחרי קבלו תנחומין, שאל להחברים הקדושים, מה צוה רבינו קודם פטירתו, ויענו לו כי צוה ללכת לנישחיו [ל רבי מרדכי זיע"א] ויקם... וילך ויכתת רגליו עד בואו לנישחיו... (שמע שלמה חלק ב דף כ ע"ב). על מעמדו המכריע של רבי מרדכי מנסכיו זיע"א לאחר הסתלקות הרש"ק זיע"א מעיד גם הסיפור על תלמידו רבי מרדכי מלעכוויטש זיע"א שהרגיש בישיבתו בליטא הרחוקה את הסתלקותו של רבו הרש"ק זיע"א בלודמיר, ו"כי ניתק התקשרותו מרבו, ולא ידע מה זאת, והיה הולך כמבולבל... וצעק: איך בין אב געריסין מרבי! ובהיות אז מהר"מ מנעשכיו נשמע לאיש מופת, נסעו אתו אליו לבקש תרופה, ובבואו אליו, ויען מנעשכיו... אך זאת בעבור כי לא ידע מהסתלקות רבו הקדוש, יודיעו לו וישוב לאיתנו..." (אור ישראל דף ו בהערה ל).

על הנהגתו המרכזית של רבי מרדכי מנסכיו זיע"א לאחר הסתלקות הרש"ק זיע"א אנו יכולים ללמוד מחתימת עצמו בהסכמתו לספר "מגלה עמוקות", להג"מ רבי נתן נטע שפירא מקראקא: "מרדכי החונה בק"ק קאוולא וק"ק לאדמיר... ומצ"פ לק"ק

מפרקים אלו, ומפרקים שנדונו מכבר על השפעתו הק' של הרש"ק ברייסן – עולה כי במשך תקופת נשיאותו של הרש"ק זיע"א התפתחה והתפרסה השפעתו הקדושה בליטא, ברייסן, בוהלין ובגלציה (שעמדו תחת ממשלת פולין), וראו כל העם בעליל את הזון קדשו של רבו רבי אהרן הגדול מקארלין זיע"א שאמר עליו⁸⁷: "שבעת שאומר בליל יום כפור הפסוק: ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ, הוא מעלה כל הניצוצות מפולין ליטא ורייסין".

נעסכאיז, לבוב, ראש-חודש תמוז תקנ"ד", ולספר "זבד טוב" לר' אהרן יוסף בן נפתלי הירץ הכהן בודק, לבוב תקנ"ה, "מרדכי החונה בק' קאוולי ובק' לאדמר ... ומצ"פ בק' נעסכאיז", לבוב, ג תמוז תקנ"ד".

על אף שבנו הקדוש רבי משה מלודמיר זיע"א המשיך הוא ובניו הקדושים אחריו להנהיג עדת חסידים בלודמיר, אך לא המשיך את הנהגת החסידים הכללית שעברה אל רבי מרדכי מנסכיו זיע"א, ואולי יש סימוכין לכך ש"בנו ר' משה מלאדמיר זצ"ל, בטרם שיצא מעיר לאדמיר, והתיישב בעיר הלויסק, נסעה אמו הרבנית הצנועה אשת רבינו הרש"ק זצ"ל, אל מנעשהיז זצ"ל, כדי להפיס דעתו הק', וקם לפניו מלא קומתו, ואמר אליה: הא! א מחברת הקודש האבין מיר מטריח גיווען, ופיס אותה ונחה דעתה... (פרי ישע אהרן, עמ' נב).

מסיפור זה משמע כי רבי משה מלודמיר זיע"א התיישב באלויסק היא אולבסק שבצפון מזרח ווהלין, וכן הסיפור המופיע שם בעמ' עא ש"פ"א היה רבי משה מלאדמיר זצ"ל במצב דחוק... ונסע על ציון אביו זצ"ל.. וענה לו.. איך וועל דיר געבין א יונגעלע, וועסטו פאר קויפן. [אתן לך כח לברך בפרי בטן] ויהי לך כסף מזה לשלם חובות, ובלאדמיר לא מצא בעלנים על זה, ונסע להלויסק, ושמה ביקש ממנו חשוכי בנים ובירך אותו בבן זכר.. וזה העניק לו כסף.. וקבע דירתו בהלויסק ושם מנו"כ..".

יחד עם זאת בכתבי ר"י שו"ב, נדפס בסטנסיל, ירושלים חש"ד, עמ' שא מובא: "ר' משה מלאדמיר הי' בעל מופת בנגלה מאוד וצדיק גדול, פ"א עבר דרך עיר קטנה בליטא ונקרא הלויסק ובא בעת שהי' צריכים לקדש קרקע לבית הקברות ובקשו אותו ג"כ ובא לשם, וכאשר הלך על הקרקע ציין על מקום אחד במקלו בריבוע כמין רבוע מד' זוויות ונתמשך זמן הרבה, והי' מופת שלא נפטר בזה העת שום איש אפי' תינוק, אח"כ היה בעיר ובקשו אותו על שבת שהי' ביום ה', אמר אני צריך להיות שבת בעיר הלויסק, ונסע לשם ונפטר ביום ש"ק ונקבר שם באותו הציון שעשה מכבר". מכאן שלא גר בעיר אולבסק, אלא היו לו שם חסידים אנשי שלומו. כך גם שמעתי מזקני העיר (בביקורי באולבסק בשנת תשנ"ג, באהל ציון רבי משה זיע"א, שהעידו כי באורח פלא שרד את השואה ונשאר עומד על תילו, לאחר שהגרמנים הכניסו לתוכו גוי שעבד שם עם סדן להתקין פרסות סוסים, והגוי מת, ומיד הביאו אחר, וגם הוא מת, ואז הניחו למקום האוהל. ועד היום נמצא הסדן בפניו בתוך האוהל לזכר הנס! נתגלגלה זכות ע"י זכאי אדמו"ר שליט"א לגלות ולפקוד את ציונו הקדוש לראשונה) וסיפרו את הסיפור הנ"ל עם קידוש הקרקע, כשהם מדגישים כי הצדיק לא התגורר באולבסק, אלא הגיע שם לשבת, ואז נסתלק ביי"ט שבט (תקפ"ט). ובאותה שעה נזכרו כי בקדשו את הקרקע ביקש שיקברו אותו על מקום שעמדה שם מרכבתו, וכך עשו.⁸³ ברכת אהרן עמ' קב.

⁸⁴ רבי מרדכי מלעכוויטש זיע"א כמאמר רבו הרש"ק זיע"א (שם) "דיר גיב איך ליטא" ו רבי משה מעשרישוב זיע"א שבפלך הורודנא "דיר גיב איך הרי חושך".

⁸⁵ הרא"ש הגדול מסטאלין זיע"א "דיר גיב איך סטעפ, זאלסט מאכין פון סטעפ מענטשין, והבין שכוונתו על העיר סטאלין".
⁸⁶ רבי אורי מסטרעליסק זיע"א "דיר גיב איך קיר"ה [ר"ת: קיסר ירום הודן] כינוי למלכות אוסטריה, שבחלוקת פולין קיבלה שלטון על איזור נרחב בגליציה ופולין.

⁸⁷ ברכת אהרן עמ' ט, וראה בשינוי נוסח בשמע שלמה חלק ב דף ד עמ' א, ובאריכות העובדה בכתבי הרמ"מ עמ' עד אות פב ועובדה זו כפי שסיפר אדמו"ר הזקן בליל יום כפור אחר אמירת תהלים, בספר קובץ אליהו, לרבי חיים אליהו שטערנבערג ז"ל, עמ' ט אות כה.